

Rīcības plāns pārejai uz aprites ekonomiku 2020. – 2027. gadam

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

2020

Saturs	
Ievads	3
SAĪSINĀJUMI	5
PLĀNA KOPSAVILKUMS	6
1. PAMATOJUMS APRITES EKONOMIKAS IEVIEŠANAI	7
1.1. Starptautiskais rīcībpolitikas satvars aprites ekonomikas virzībai	7
1.2. Aprites ekonomikas galvenie virzieni un jomas	9
1.2.1. Ilgtspējīgu produktu rīcībpolitika	10
1.2.2. Atkritumu pārvēršana ar resursiem	11
1.2.3. Noslēgtu materiālu ciklu veidošana un otrreizējo izejvielu izmantošana	13
1.2.4. Ilgtspējīga patēriņa veicināšana	13
1.3. Investīcijas aprites ekonomikas veicināšanai	14
2. SITUĀCIJA LATVIJĀ APRITES EKONOMIKAS JOMĀS	15
2.1. Materiālu patēriņš un resursu produktivitāte	15
2.2. Materiālu atgūšana no atkritumiem un otrreizējo izejvielu izmantošana	17
2.3. Preču atkārtota izmantošana un labošana	19
2.4. Politikas instrumenti un iniciatīvas aprites ekonomikas veicināšanai	21
2.4.1. Ražotāju paplašinātā atbildība	21
2.4.2. Ekonomiskie instrumenti	21
2.4.3. Zaļais publiskais iepirkums	22
2.4.4. Sabiedrības iniciatīvas videi draudzīga patēriņa veicināšanai	22
2.5. Sistēmiskie šķēršļi aprites ekonomikas attīstībai	23
3. PLĀNA SASAITE AR STARPTAUTISKIEM, EIROPAS SAVIENĪBAS UN LATVIJAS POLITIKAS PLĀNOŠANAS DOKUMENTIEM	24
4. APRITES EKONOMIKAS RĪCĪBAS PLĀNA MĒRĶI UN RĪCĪBAS VIRZIENI	26
5. IETEKMES NOVĒRTĒJUMS UZ VALSTS UN PAŠVALDĪBU BUDŽETU	33
6. SABIEDRĪBAS LĪDZDALĪBA	34
Pielikums	35

IEVADS

Rīcības plānu pārejai uz aprites ekonomiku 2020. – 2027. gadam (turpmāk – Plāns) ir sagatavojusi Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija (turpmāk – VARAM) atbilstoši ar ministra 2017.gada 21.marta rīkojumu Nr. 1-2/47 apstiprinātajai “Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas darbības stratēģijai 2017. - 2019. gadam”, kurā viens no darbības virzieniem ir noteikta dabas resursu ilgtspējīga un efektīva pārvaldība un pārejas uz aprites ekonomiku veicināšana un kā to nosaka arī Valdības rīcības plāna Deklarācijas par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību īstenošanai 63.2. pasākums, kurš paredz, ka līdz 2022. 30. oktobrim tiks izstrādāts un iesniegts MK pasākumu plāns aprites ekonomikas attīstībai Latvijā.

Plāna mērķis ir izveidot rīcībpolitikas ietvaru tādas darbības vides nodrošināšanā, kas veicinātu valsts pāreju uz aprites ekonomiku, vienlaikus sniedzot pienesumu Eiropas zaļā kursa¹ īstenošanā un globālo ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanā.

Mūsdienās Eiropa saskaras ar divkāršu izaicinājumu, kā veicināt tālāko izaugsmi, kas nepieciešama darbvietu radīšanai un labklājības sniegšanai, un nodrošināt šīs izaugsmes kvalitāti, lai ievirzītu to ilgtspējīgai nākotnei. Lai risinātu šos izaicinājumus un pārveidotu tos par iespējām, sabiedrības attīstība ir jāsaista ar jaunas paradigmas veidošanu uzskatos par materiālo resursu izmantošanu visā aprites ķēdē – no materiālu ieguves līdz produktu ražošanai, patēriņam un atkritumu apsaimniekošanai.

Aprites ekonomika tiek definēta kā ilgtspējību veicinošs attīstības modelis, kura būtība ir produktu, materiālu un resursu vērtības noturēšanā ekonomikā pēc iespējas ilgāk, vienlaikus samazinot gan izejvielu patēriņu un atkritumu apjomu, gan arī ietekmi uz vidi.² Aprites ekonomika iezīmē ceļu uz sistēmisku valsts ekonomikas un sabiedrības pārveidi, kura īstenošanai nepieciešama plašas sabiedrības izpratne un atbalsts, jo tieši patēriņa kultūras maiņa ir viens no būtiskākajiem virzošajiem spēkiem aprites ekonomikas attīstībā. Šāda fundamentāla pārveide sabiedrībā nav iespējama bez mērķtiecīgi virzītas valsts politikas. Ietvaru šādas politikas veidošanai sniedz Plāns. Tajā iezīmēti potenciālie rīcību virzieni, kuru tālākai plānošanai nepieciešama aktīva visu nozaru ministriju, pašvaldību, privātā sektora un sabiedrības iesaistīšanās un atbildības uzņemšanās. Plānā noteiktais saskan ar Eiropas Savienības (turpmāk – ES) noteiktajām prioritātēm un apstiprinātajām rīcībpolitikām.

2015. gada Eiropas Komisija (turpmāk – EK) paziņojums “Noslēgt aprites loku – ES rīcības plāns pārejai uz aprites ekonomiku”³ ietvēra pasākumus, kas pamatā tika vērsti uz risinājumiem atkritumu apsaimniekošanā, nepietiekami integrējot aprites ekonomikas principus citu nozaru politikās, it īpaši enerģētikas un transporta sektoros, zaļo darbavietu izveidē, arī attiecībā uz investīcijām, atbalstu inovācijām, zinātnei un pētniecību, kā arī sociālajā politikā un industriālās konkurētspējas veicināšanā. Tas ir izpaudies arī Latvijas īstenotajās politikās –

¹ Eiropas Komisijas 2016. gada 11. decembra paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Eiropas zaļais kurss”. COM(2019) 640 galīgā redakcija. Pieejams tīmekļa vietnē: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0640&from=EN>

² Circular economy: definition, importance and benefits. Pieejams tīmekļa vietnē: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/economy/20151201STO05603/circular-economy-definition-importance-and-benefits>

³ Eiropas Komisijas 2015. gada 2. decembra paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Noslēgt aprites loku – ES rīcības plāns pārejai uz aprites ekonomiku”. COM(2015) 614 galīgā redakcija. Pieejams tīmekļa vietnē: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/LV/1-2015-614-LV-F1-1.PDF>

pamatā ir ieviesti pasākumi atkritumu apsaimniekošanas jomas sakārtošanā un tai izvirzīto mērķu nodrošināšanā. Latvijai raksturīgākie izaicinājumi plašākā aprites ekonomikas ieviešanā ir saistīti tautsaimniecības lielo atkarību no dabas resursiem, salīdzinoši zemo resursu produktivitāti, zemāku jaunāko tehnoloģiju pielietojumu ražošanas un pakalpojumu sektorā un risinājumu trūkumu otrreizējo izejvielu pārstrādē un izmantošanā.

2019. gadā EK nāca klajā ar paziņojumu par “Eiropas zaļo kursu”, kas daudz skaidrāk iezīmē to, ka Latvijas izaugsmes veicināšanai un tās atsaistīšanai no dabas resursu izmantošanas un aprites ekonomikas kā izaugsmes potenciāla izmantošanai nepieciešama saskaņotība un aprites ekonomikas principu integrēšana dažādu nozaru politikās. Nodrošinot Eiropas zaļā kursa ieviešanu, 2020. gada 10. martā EK nāca klajā ar paziņojumu “Jauns aprites ekonomikas rīcības plāns. Par tīrāku un konkurētspējīgāku Eiropu”⁴, kas iezīmē iniciatīvas, kuras skars visus produktu aprites cikla posmus un dažādas materiālu grupas, panākot, ka saražotie produkti ir ilgtspējīgi un ilglietojami, un sabiedrība var pilnvērtīgi iesaistīties aprites ekonomikā un izmantot pozitīvo pārmaiņu sniegtās priekšrocības.

Plāna īstenošanai nepieciešamais finansējums potenciāli plānots no ES fondu līdzekļiem, tostarp līdzekļiem, kuri paredzēti aprites ekonomikas veicināšanai Eiropas zaļā kursa īstenošanas ietvaros, kā arī valsts un pašvaldību budžeta un privātā sektora līdzekļiem.

---

⁴ Eiropas Komisijas 2020. gada 10. marta paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai. “Jauns aprites ekonomikas rīcības plāns. Par tīrāku un konkurētspējīgāku Eiropu.” COM(2020) 98 final. Pieejams tīmekļa vietnē: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1583933814386&uri=COM:2020:98:FIN>

SAĪSINĀJUMI

ANO	Apvienoto Nāciju organizācija
DRN	Dabas resursu nodoklis
EK	Eiropas Komisija
ES	Eiropas Savienība
ESAO	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
ETS	Emisiju tirdzniecības sistēma
IKP	Iekšzemes kopprodukts
MVU	Mazie un vidējie uzņēmumi
NVO	Nevalstiskā organizācija
RAS	Ražotāju paplašinātās atbildības sistēma
SEG	Siltumnīcas efekta gāzes
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
ZPI	Zaļais publiskais iepirkums

PLĀNA KOPSAVILKUMS

Plāns ir vidēja termiņa (2020.-2027. gadam) politikas plānošanas dokuments, ko ir sagatavojusi VARAM.

Plāna izstrādes mērķis ir nodrošināt rīcībpolitikas ietvaru tādas darbības vides nodrošināšanā, kas veicinātu valsts pāreju uz aprites ekonomiku, vienlaikus sniedzot pienesumu Eiropas zaļā kursa⁵ īstenošanā un globālo ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanā. Plāns izstrādāts, lai aprites ekonomika tiktu pārdomāti ieviesta Latvijas tautsaimniecībā un sabiedrībā, ar mērķi veicināt sabiedrības virzību uz pārdomātāku resursu izmantošanu, ilgtspējīgāku ražošanu un patēriņu, integrējot šos pamata apsvērumus visās nozaru politikās, attiecībā uz prioritārajiem aprites cikla posmiem un resursu plūsmām.

Plānā sniegta informācija par starptautisko, ES un nacionālās politikas ietvaru aprites ekonomikas veicināšanai un analizētas galvenās problēmas un izaicinājumi, kā arī raksturotas iespējas un ieguvumi, ko aprites ekonomika var sniegt Latvijas tautsaimniecības attīstībai.

Plāns nosaka galvenos rīcības virzienus un pasākumus aprites ekonomikas ieviešanai:

- 1) Pāreja no atkritumu apsaimniekošanas uz resursu apsaimniekošanu;
- 2) Resursu produktivitātes uzlabošana visās tautsaimniecības nozarēs;
- 3) Priekšnoteikumu veidošana preču otrreizējai izmantošanai;
- 4) Pārejas no preču pirkšanas uz pakalpojumiem veicināšana;
- 5) Materiālu, procesu un atkritumu pārvaldības uzlabošana prioritārajās nozarēs;
- 6) Pašvaldību lomas stiprināšana aprites ekonomikas principu ieviešanā;
- 7) Sabiedrības iesaiste, informēšana un izglītošana.

Aprites ekonomikas ieviešanai ir nepieciešama efektīva sadarbība visos valsts pārvaldes līmeņos un sadarbība starp dažādiem tautsaimniecības sektoriem, tādēļ kā atbildīgās institūcijas par plānā īstenošanu ir noteiktas VARAM, Ekonomikas ministrija, Finanšu ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija, Labklājības ministrija, Satiksmes ministrija un Zemkopības ministrija.

Plāns sākotnēji tika gatavots kā informatīvais ziņojums “Aprites ekonomikas stratēģija Latvijai”. Tas tika ievietots VARAM tīmekļa vietnē 2019. gada 15. oktobrī. Valsts sekretāru sanāksmē tas tika izsludināts 2019. gada 31. oktobrī (VSS-1081). 2020. gada 28. janvārī notika starp institūciju sanāksme, kurā tika nolemts ziņojumu pārveidot un virzīt kā “Rīcības plānu pārejai uz aprites ekonomiku 2020. – 2027. gadam” atbilstoši Attīstības plānošanas sistēmas likumam⁶ un Ministru kabineta 2014. gada 2. decembra noteikumiem Nr. 737 "Attīstības plānošanas dokumentu izstrādes un ietekmes izvērtēšanas noteikumi".⁷

Plāns veido sinerģiju un papildina pasākumus, kas ietverti izstrādes stadijā esošajā Atkritumu apsaimniekošanas valsts plānā 2021.-2028. gadam, kurā uzsvars likts uz materiālu aprites cikla noslēguma posmiem, pamatā uz atkritumu apsaimniekošanas sistēmas uzlabošanu, it īpaši attiecībā uz atkritumu dalīto vākšanu, pārstrādes jaudu palielināšanu un apglabājamo atkritumu daudzumu samazināšanu. Saskaņošanas procesā plāna saturs tika papildināts atbilstoši EK “Jaunajam aprites ekonomikas rīcības plānam. Par tīrāku un konkurētspējīgāku Eiropu” (2020).

⁵ Eiropas Komisijas 2016. gada 11. decembra paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Eiropas zaļais kurss”. COM(2019) 640 galīgā redakcija.

Pieejams tīmekļa vietnē: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0640&from=EN>

⁶ Attīstības plānošanas sistēmas likums. Pieejams tīmekļa vietnē: <https://likumi.lv/ta/id/175748>

⁷ Pieejams tīmekļa vietnē: <https://likumi.lv/ta/id/270934>

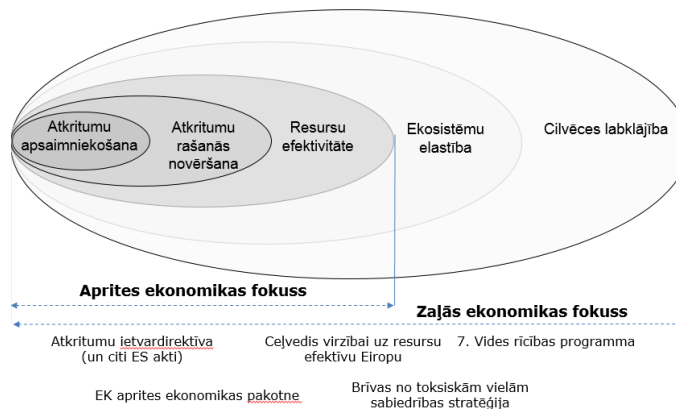
1. PAMATOJUMS APRITES EKONOMIKAS IEVIEŠANAI

1.1. Starptautiskais rīcībpolitikas satvars aprites ekonomikas virzībai

Pasaules ekonomiskā attīstība līdz šim ir balstījusies uz lineāro pieeju, ko raksturo princips “Paņem, izmanto, izmet”, kas nozīmē, ka resursi pēc to izmantošanas pamatā nonāk atkritumos. Tā ir neefektīva resursu izmantošanas prakse gan ražošanā, gan sadzīvē, kas apdraud pieejamos resursu krājumus un veicina vides problēmu saasināšanos. Ilgtspējīga dabas resursu apsaimniekošana ir viens no ilgtspējīgas attīstības mērķiem un stūrakmeņiem. 2015. gadā Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) Ģenerālās asamblējas rezolūcija “Mūsu pasaules pārveidošana: ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam”⁸ par vienu no mērķiem nosaka ilgtspējīgu patēriņu un ražošanu. Tā sasniegšanai valstis tiek aicinātas ieviest rīcībpolitikas, kuru rezultātā tiek nodrošināts, ka:

- tiek samazināts atkritumu daudzums, īstenojot atkritumu novēršanas, mazināšanas, pārstrādes un atkārtotas izmantošanas pasākumus;
- ķīmiskās vielas un visu veidu atkritumi tiek apsaimniekoti videi nekaitīgā veidā;
- pārtika tiek izmantota lietderīgi un tiek novērsti pārtikas zudumi visā pārtikas ķēdē, ieskaitot ražošanu un piegādi;
- ražošana uzņēmumos ir ilgtspējīga, ko nodrošina standarti un ziņošana;
- ilgtspējīgi mājāsaimniecību un indivīdu uzvedības un patēriņa modeļi u.c.

Šie rīcību virzieni ir ietverti arī Eiropas attīstības stratēģijā⁹ un Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (turpmāk – ESAO) rekomendācijās un lēmumos.^{10,11} ES rīcībpolitiku satvars virzībai uz tādu sabiedrības attīstību, kur labklājības pamatu veido zaļā izaugsme, iekļauj ne tikai aprites ekonomiku, bet arī rīcībpolitiku oglekļa maziētīpīgai un klimatnoturīgai attīstībai; saskaņotu ķīmisko vielu, produktu un atkritumu (resursu) pārvaldības politiku; vienotu enerģētikas un klimata politiku u.c. (1. att.).

1.attēls. Aprites ekonomikas vieta sabiedrības attīstības rīcībpolitiku satvarā.

⁸ Pieejams tīmekļa vietnē: <http://www.pkc.gov.lv/lv/valsts-attistibas-planosana/ano-ilgtspējigas-attistibas-merki>

⁹ Eiropas Komisijas 2010. gada 3. marta paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Eiropa 2020. Stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei. COM(2010) 2020 galīgā redakcija. Pieejams tīmekļa vietnē: http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_LV_ACT_part1_v1.pdf

¹⁰ OECD Council Recommendation on Resource productivity. C(2008)40. Pieejams tīmekļa vietnē: <https://www.oecd.org/env/40564462.pdf>

¹¹ OECD (2017) Green Growth Indicators 2017. Pieejams tīmekļa vietnē: <http://www.oecd.org/environment/green-growth-indicators-2017-9789264268586-en.htm>

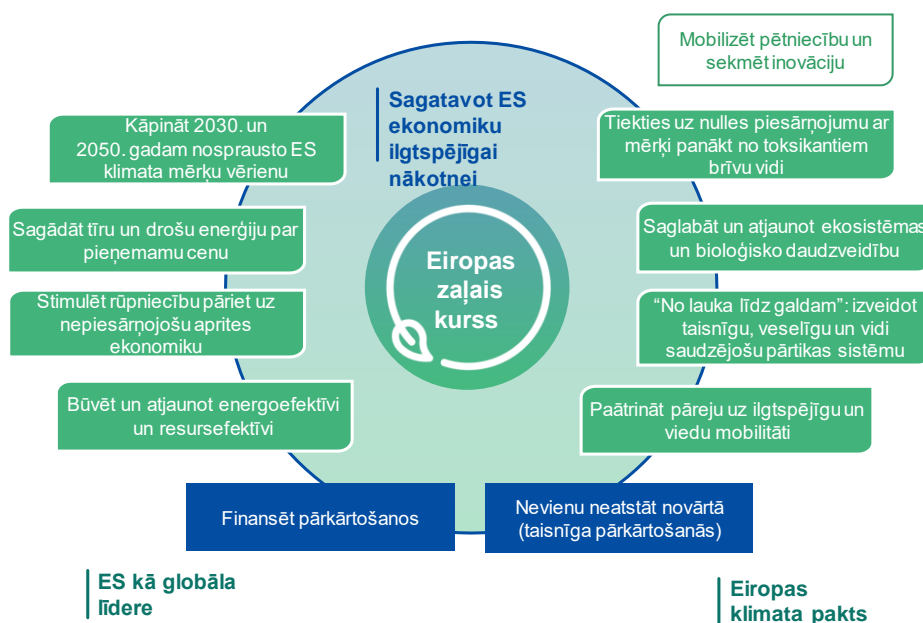
2015. gada 2. decembra Eiropas Komisijas (turpmāk – EK) paziņojumā “Noslēgt aprites loku – ES rīcības plāns pārejai uz aprites ekonomiku” tika noteikti 54 pasākumi dažādās jomās, lai veicinātu tādas vides nodrošināšanu, kur tiek atbalstītas inovācijas un resursu efektīvāka izmantošana, vienlaikus radot jaunas ekonomiskās darbības iespējas, uzlabojot resursu piegāžu drošību, nodrošinot labāku pārstrādi un produktu izstrādi, materiālu aizstāšanu un resursu taupīšanu – kopumā pārdomātāku dabas resursu pārvaldību. Rīcības aptvēra ražošanu un patēriņu, izejvielu pārstrādi un atkritumu (sevišķi plastmasu un pārtikas atkritumu) apsaimniekošanu, otreizējo materiālu tirgu un aprites ekonomikas monitoringu.

Izvērsta informācija par ES rīcībām aprites ekonomikas jomās ir Pielikumā.

2019. gada 11. decembrī EK nāca klajā ar jaunu paziņojumu “Eiropas zaļais kurss”.¹² Eiropas zaļā kursa mērķis ir arī aizsargāt, saglabāt un stiprināt ES dabas kapitālu un aizsargāt iedzīvotāju veselību un labklājību no vides apdraudējumiem un ietekmes. EK piedāvā jaunu izaugsmes stratēģiju un industriālo politiku, kas tiecas ES pārveidot par taisnīgu un pārticīgu sabiedrību ar mūsdienīgu resursu efektīvu un konkurētspējīgu ekonomiku, kurā siltumnīcefekta gāzu (turpmāk – SEG) neto emisijas 2050. gadā samazinātos līdz nullei un ekonomiskā izaugsme būtu atsaistīta no resursu patēriņa.

Vairāki Eiropas zaļā kursa virzieni (2. att.) ir saistīti ar aprites ekonomikas veicināšanu:

- Stimulēt rūpniecību pāriet uz nepiesārņojošu aprites ekonomiku; pievērsties zaļai un digitālai pārveidei rūpniecības attīstībā;
- Tiekies uz nulles piesārņojumu ar mērķi panākt no toksiskām vielām brīvu vidi;
- “No lauka līdz galdam”: izveidot taisnīgu, veselīgu un vidi saudzējošu pārtikas aprites sistēmu u.c.

2. attēls. Eiropas zaļā kursa virzieni. Avots: pēc EK materiāliem.

¹² Eiropas Komisijas 2016. gada 11. decembra paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Eiropas zaļais kurss”. COM(2019) 640 galīgā redakcija. Pieejams tīmekļa vietnē: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0640&from=EN>

Atbilstoši Eiropas zaļā kursa ceļvedim¹³ 2020. gada 10. martā EK publiskoja Jauno aprites ekonomikas rīcības plānu, kas nosaka pasākumus aprites ekonomikas nostiprināšanai. Tas ietver iniciatīvas visam produktu aprites ciklam – no izstrādes un ražošanas līdz patēriņam, remontam, otrreizējai izmantošanai, pārstrādei un resursu atgriešanai ekonomikā. Plānā uzmanība pievērsta tādām resursietilpīgām nozarēm kā elektronikas un plastmasas ražošana, tekstilrūpniecība un būvniecība. Tā pasākumi vieno aprites ekonomikas un sociālās ekonomikas mērķus, veidojot nosacījumus jaunu darbavietu radīšanai, atbalstot zaļo pāreju un sociālo iekļautību. Plāns iezīmē pasākumus prasmju uzlabošanai un partnerību stiprināšanai.

Aprēķināts, ka aprites ekonomikas visaptveroša piemērošana ES ekonomikā līdz 2030. gadam dotu papildu 0,5 % IKP pieaugumu, turklāt rastos aptuveni 700 000 jaunu darba vietu. Ražošanas modeļi, kuru pamatā ir noslēgts materiālu aprites loks, var palielināt rentabilitāti un pasargāt no resursu cenu svārstībām uzņēmumos. Savukārt iedzīvotājiem aprites ekonomika nesīs tādus ieguvumus kā kvalitatīvus, funkcionālus un drošus produktus, kas ir efektīvi, cenas ziņā pieejami, kalpo ilgāk un kurus var atkārtoti izmantot, salabot un pārstrādāt. Pateicoties jauniem ilgtspējīgiem pakalpojumiem, tostarp digitālajiem risinājumiem, radīsies jaunas profesijas un būs iespējams pilnveidot zināšanas un prasmes.

1.2. Aprites ekonomikas galvenie virzieni un jomas

Globālās tendences liecina, ka lineārās ekonomikas modelī balstītā materiālo resursu ieguve pasaulē strauji pieaug. Tiek prognozēts, ka pie pašreizējā saimniekošanas modeļa 2030. gadā resursi ieguve sasniegs 100 miljardus tonnu gadā, bet līdz 2050. gadam tā dubultosies attiecībā pret 2008. gada apjomu¹⁴.

Pieaugot konkurencei uz resursiem, to cenas kļūst svārstīgas, bet piegādes tiek apdraudētas. Globālā mērogā apdraudējuma riskam pakļauta fosilo energoresursu, lauksaimnieciskās biomasas (īpaši dzīvnieku izcelsmes produktu), metālu (dzelzs, tērauda un alumīnija) un arī koksnes šķiedru pieejamība. 20 kritiskie materiāli, to skaitā retzemju metāli (antimons, berilijs, pallādijs, platīns u.c.), ir neaizvietojami ES ekonomikā un tās digitalizācijā.

Lai veicinātu tradicionālo ekonomikas modeļu maiņu un pāreju uz aprites ekonomiku, nepieciešams veidot savstarpēji saskanīgus priekšnosacījumus visā materiālu aprites ciklā – visos vērtību radīšanas ķēdes posmos, ko veido izejvielu ieguve, ražošana, izplatīšana, lietošana, savākšana un pārstrāde vai apglabāšana. Daudzus no šiem virzieniem EK iezīmēja jau 2015. gada ES rīcības plānā pārejai uz aprites ekonomiku” (3.att.).

¹³ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Eiropas zaļais kurss”. Pielikums. COM(2019) 640 galīgā redakcija. Pieejams tīmekļa vietnē: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0640&from=EN>

¹⁴ OECD (2015). Material Resources, Productivity and the Environment. Pieejams tīmekļa vietnē: <https://www.oecd.org/environment/waste/material-resources-productivity-and-the-environment-9789264190504-en.htm>

3. attēls. Aprites ekonomikas rīcību virzieni aprites ciklā.

Avots: sagatavots pēc EK materiāliem.

1.2.1. Ilgtspējīgu produktu rīcībpolitika

Produktu izstrādes jeb dizaina posmā resursu efektivitāti ļauj uzlabot risinājumi, kas ir vērsti uz materiālu plūsmas samazināšanu un palēnināšanu, kas nozīmē izmantot mazāk izejvielu un materiālu produkta ražošanā un ilgāk saglabāt produktos ietvertos materiālus ekonomiskajā aprītē. Dizains kā sistemātiska metode jau projektēšanas posmā var paredzēt īpašības, kas padara produktus ilgtspējīgākus, samazinot to ietekmi uz vidi visā produkta aprites ciklā, vienlaikus ņemot vērā citas produktu un patērētāju prasības, tādas kā funkcionalitāte, kvalitāte, drošums, cena, piemērotība ražošanai, ergonomiskās un estētiskās īpašības. Produkti tiek padarīti ilgāk lietojami un vieglāk remontējami; ar modulārām konstrukcijām tiek uzlabotas iespējas tos demontēt un atgūt vērtīgas izejvielas un komponentus. Ekodizains attiecas arī uz iepakojumu ar mērķi samazināt iepakojuma materiālietilpību un veicināt kvalitatīvu pārstrādi. Tas panākams ar iepakojuma pārstrādājamības īpašību uzlabošanu, kur nozīmīga ir materiālu dažādības mazināšana un to pārstrādes savietojamības nodrošināšana.

Jau tagad ES iniciatīvas un tiesību akti (Ekodizaina direktīva, ES ekomarķējums, zaļā publiskā iepirkuma (turpmāk – ZPI) kritēriji) paredz produktu ilgtspējas principus. Tomēr trūkst visaptveroša prasību kopuma. Ar mērķi mazināt energoietilpīgu preču ietekmi uz vidi un veicināt aprites ekonomiku ES, saskaņā ar Ekodizaina plānu 2016.-2019. gadam tiek pārskatīti noteiktu preču grupu ekodizaina un energomarkējuma noteikumi. Izmaiņas ekodizaina noteikumos paredzēs ražotājiem jau preču izstrādes stadijā vairāk pievērsties izmantoto materiālu, funkcionalitātes uzlabošanas un resursu efektivitātes prasībām, lai sasniegtu augstākus preču energoefektivitātes un ilgtspējības rādītājus. Paredzēts, ka jaunie noteikumi

sekmēs efektīvu resursu un materiālu izmantošanu ražošanas procesā, kā arī veicinās enerģiju patērējošo preču ilgtspēju un pārstrādājamību.

EK sagatavos jaunu Ekodizaina un energomarķējuma darba plānu 2020.–2024. gadam un apsvērs iespēju noteikt ilgtspējas principus un reglamentēt dažādus aspektus, tostarp kā palielināt otrreizējā materiāla saturu produktos, vienlaikus nodrošinot produktu veiktspēju un drošumu. Ekodizaina direktīvas tvērums tiks paplašināts uz jaunu produktu klāstu, lai palīdzētu panākt to apritīgumu (*circularity*). Nozīmīga loma būs produkta informācijas digitalizācijai. Tiek izskatītas arī iespējas ieviest ES līmeņa harmonizēto produktu informācijas sistēmu ar tā dēvētajām elektroniskajām produkta pasēm, kas varētu sniegt informāciju par izstrādājuma izcelsmi, sastāvu, remonta un demontāžas iespējām, kā arī instrukcijas par produkta apsaimniekošanu pēc tā lietošanas.

Tiks pārskatītas ES patērētāju tiesības ar mērķi nodrošināt, ka patērētāji tirdzniecības vietā saņem uzticamu un noderīgu informāciju par produktiem (to kalpošanas laiku, remonta pakalpojumu, rezerves daļu un remonta rokasgrāmatas). EK apsvērs, kā patērētājus labāk pasargāt no produktu priekšlaicīgas morālas novecošanas. Iedzīvotājiem kļūs pieejama iespēja praktiski izmantot “tiesības uz remontu”.

1.2.2. Atkritumu pārvēršana ar resursiem

Lai Eiropa virzītos uz resursu efektīvu sabiedrību, ES dalībvalstis ir apņēmušās sasniegt noteiktus mērķus atkritumu pārstrādes un (sagatavošanas) atkārtotai izmantošanai jomās. 2018. gadā ES dalībvalstis vienojās par jauniem ambicioziem mērķiem attiecībā uz sadzīves atkritumu pārstrādi un sagatavošanu atkārtotai izmantošanai: līdz 2025. gadam radītajam otrreizēji izmantojamo materiālu apjomam jāsasniedz - 55 %, līdz 2030. gadam — 60 % un līdz 2035. gadam — 65 %. Savukārt no 2030. gada dalībvalstīm jācenšas panākt, lai visi atkritumi, kas derīgi pārstrādei vai citādi reģenerācijai, jo īpaši sadzīves atkritumi, vairs netiktu pieņemti apglabāšanai poligonā, ja vien tie nav atkritumi, kuru apglabāšana poligonā ir videi nekaitīgākais rezultāts saskaņā ar atkritumu apsaimniekošanas hierarhiju. Jauni mērķi noteikti attiecībā uz izlietotā iepakojuma pārstrādi – līdz 2030. gadam jāpanāk 70 % iepakojuma pārstrāde. Mērķi noteikti arī attiecībā uz katru iepakojuma veidu: papīrs un kartons – 85%, melnie metāli – 80%, alumīnijs – 60%, stikls – 75 %, plastmasa – 55%, koks – 30% pārstrāde.

Pārstrādes būtisks priekšnoteikums ir nodrošināt kvalitatīvu atkritumu dalīto savākšanu. ES dalībvalstu pienākums vākt noteiktus atkritumu veidus ir paplašināts uz bīstamajiem mājāsaimniecību atkritumiem, kuru atsevišķa savākšana valstīm jāievieš līdz 2026. gada beigām; attiecībā uz bioloģiskajiem atkritumiem – līdz 2023.gada beigām; uz tekstilmateriāliem – līdz 2025.gadam. Dalībvalstīm būs jānodrošina arī pasākumi, kas paredzēti pārtikas atkritumu un jūras piesārņojuma (piegriežojuma ar atkritumiem) problēmu risināšanai. Jāuzsver, ka šie pasākumi pamatā tiek īstenoti atkritumu apsaimniekošanas sistēmas pilnveidošanas ietvaros. Papildinoši pasākumi tiek plānoti attiecībā uz galvenajām produktu vērtību ķēdēm nozarēs, kuras izmanto visvairāk resursu un kurās ir augsts apritīguma potenciāls.

Elektriskās un elektroniskās ierīces (turpmāk – EEI) ir viena no visstraujāk augošajām atkritumu plūsmām ES, no kuras pārstrādāti tiek mazāk par 40 %. Atkritumos nonāk pilnībā vai daļēji funkcionējošas ierīces, un tajās iestrādātie vērtīgie materiāli netiek atgūti. EEI atkritumu problēmu ES mērogā paredzēts risināt aprites elektronikas iniciatīvas ietvaros. *Eurobarometer* aptaujas rāda, ka iedzīvotāji vēlētos savas digitālās ierīces izmantot ilgāk, ar nosacījumu, ka to veiktspēja būtiski nesamazinās. Elektronika un IKT tiek izvirzīta par prioritāro nozari, kurā ieviest principu “tiesības uz remontu”. Tiks izpētītas iespējas ieviest ES mēroga atpakaļnodošanas sistēmu.

EK ir ierosinājusi pārskatīt arī noteikumus par nolietotiem transportlīdzekļiem, ar mērķi sasaistīt transportlīdzekļu konstrukciju ar to apstrādes iespējām kalpošanas laika beigās, un noteikumu ieviešanu par obligātu otrreizējā materiāla saturu atsevišķos komponentos. Šī iniciatīva darbosies paralēli uzlabotajai Bateriju un akumulatoru direktīvai, kas ietvers tādus elementus kā otrreizējā materiāla saturu, bateriju un akumulatoru savākšanu un pārstrādi, atkārtoti neuzlādējamu bateriju pakāpenisku samazinājumu līdz nullei u.tml.

Pārtikas zudumi un to izšķērdēšana ES sasniedz 20 %, tāpēc EK ir rosinājusi noteikt pārtikas atkritumu samazināšanas mērķrādītāju. Gaidāmā ES stratēģijā “No lauka līdz galdam” pievērsīsies pārtikas vērtību ķēdei kopumā. Ilgtspējīgu produktu iniciatīvas ietvaros EK pilnveidos iniciatīvu, kas paredz ēdināšanas pakalpojumu nozarē vienreizlietojamu iepakojumu, traukus un galda piederumus aizstāt ar atkalizmantojamiem izstrādājumiem.

Tekstilizstrādājumi primāro izejvielu un ūdens izmantošanas ziņā ir ceturtajā vietā (pirmās trīs vietas ieņem pārtika, mājokļi un transports) un piektajā vietā nozares radīto SEG emisiju ziņā. Topošās ES Tekstilizstrādājumu stratēģijas mērķis būs stiprināt industriālo konkurētspēju un inovāciju šajā nozarē, stimulēt ilgtspējīgu un aprītīgu tekstilizstrādājumu ES tirgu un dot impulsu jauniem uzņēmējdarbības modeļiem.

Būvniecības nozare rada vairāk nekā 35 % no visiem ES radītajiem atkritumiem. SEG no materiālu ieguves, būvmateriālu ražošanas, būvniecības un ēku renovācijas rada 5-12 % no visām kopējām valstu SEG emisijām. Lai samazinātu radīto SEG emisiju apjomu, ES izstrādā Ilgtspējīgas būvētās vides stratēģiju, kas sekmēs aprites principu ievērošanu visā ēkas kalpošanas laikā. Savukārt, būvizstrādājumu ilgtspējas jautājumus risinās Būvizstrādājumu regulas pārskatīšanas ietvaros, aprites ekonomikas principus ieviešot arī ēku projektēšanā.

Saskaņā ar 2018. gadā apstiprināto “Eiropas stratēģiju attiecībā uz plastmasu aprites ekonomikā”¹⁵ plastmasas piesārņojuma mazināšanas nolūkos 2019. gada 5. jūnijā tika pieņemta jauna Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2019/904¹⁶ par konkrētu plastmasas izstrādājumu (vienreizlietojamu plastmasas izstrādājumu un plastmasu saturošu zvejas rīku) ietekmes uz vidi samazināšanu ar mērķi veicināt aprites principiem atbilstīgu pieeju, kas priekšroku dod netoksiskiem atkārtoti izmantojamiem izstrādājumiem un atkārtotas izmantošanas sistēmām. Saskaņā ar to dalībvalstīm jāaizliedz laist tirgū no plastmasas darinātus ēdamrīkus, vates kociņus, salmiņus un maisāmkociņus sākot ar 2021. gada. 3. jūliju.

Papildu ierosinājums ir noteikt obligātas prasības par otrreizējā materiāla saturu un atkritumu daudzuma samazināšanu attiecībā uz tādiem produktiem kā iepakojums, būvmateriāli un transportlīdzekļi. Plašs pasākumu klāsts paredzēts, lai novērstu mikroplastmasas klātbūtni vidē: ierobežojumi tīši pievienotai mikroplastmasai un pieņemti pasākumi saistībā ar granulām; pasākumi, lai palielinātu mikroplastmasas uztveršanu attiecīgos aprites cikla posmos; metodes, ar kurām mēra vidē netīši nonākušu mikroplastmasu, jo īpaši no riepām un tekstilizstrādājumiem. EK sagatavos arī rīcībpolitikas satvaru par biobāzētas plastmasas ieguvī, marķēšanu un izmantošanu un bionoārdāmas vai kompostējamas plastmasas izmantošanu.

¹⁵ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Eiropas stratēģija attiecībā uz plastmasu aprites ekonomikā”. COM/2018/028 galīgā redakcija. Pieejams tīmekļa vietnē: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0028&from=lv>

¹⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/904 (2019. gada 5. jūnijs) par konkrētu plastmasas izstrādājumu ietekmes uz vidi samazināšanu. Pieejams tīmekļa vietnē: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2019.155.01.0001.01.LAV&toc=OJ:L:2019:155:FULL

1.2.3. Noslēgtu materiālu ciklu veidošana un otrreizējo izejvielu izmantošana

Aprites principu ieviešana nozīmē rūpniecisko procesu pielāgošanu, lai tie būtu vērsti uz energopatēriņa un materiālu izmantošanas samazināšanu, atkritumu rašanās novēršanu, to labāku pārstrādi un bīstamu ķīmisko vielu lietošanas samazināšanu ražošanā, balstoties uz labāko pieejamo tehnisko paņēmieni izmantošanu.

Noslēgts materiālu cikls ļauj samazināt pieprasījumu pēc primārajiem resursiem un uzlabot resursu efektīvu izmantošanu ražošanas posmā. Uzņēmumu ekonomiskie ieguvumi no tā ir divējādi – tiek maksimāli izmantota iepirkto izejvielu vērtība un samazinās ar atkritumu apsaimniekošanu un citām emisijām saistītās izmaksas. Būtiska ir arī otrreizējo materiālu – tādu, kas jau izmantoti ražošanas procesā (vai blakusprodukti) vai iegūti no rūpniecisko un sadzīves atkritumu pārstrādes – atkārtota izmantošana. Tas iespējams attīstot industriālo simbiozi – veicinot vienas nozares vai procesa atkritumu/blakusproduktu izmantošana citas nozares produkcijas ražošanā.

Materiālu otrreizējo izmantošanu būtiski ietekmē to kvalitāte. Piekļuve informācijai par bīstamo vielu klātbūtni un sastāvu atkritumu plūsmā spētu uzlabot preču izjaukšanas un materiālu attīrīšanas metodes, kas atvieglotu materiālu atgūšanu no atkritumiem. ES ķīmiskām vielām veltītā rīcībpolitika un tiesību akti, jo īpaši REACH regula, rosina pāriet uz “konceptuāli drošām ķīmiskām vielām”, tomēr otrreizējo izejvielu drošums joprojām nav garantēts. ES meklē risinājumus, kas nodrošinātu kvalitatīvu šķirošanu un piesārņotāju atdalīšanu no atkritumiem, tā izstrādājot metodiku, kā līdz minimumam samazināt tādu vielu klātbūtni otrreizējos materiālos un no tiem izgatavotos izstrādājumos, kas apdraud veselību vai vidi. Gaidāmajā Ilgtspēju sekmējošajā ķīmisko vielu stratēģijā tiks iztirzāta saikne starp ķīmiskajām vielām, produktiem un atkritumiem veltītajiem tiesību aktiem un stiprināta to sinerģija ar aprites ekonomiku.

Lai veicinātu otrreizējo izejvielu izmantošanu, 2017. gadā sāka darboties ES Izejvielu informācijas sistēma,¹⁷ kurā identificētas stratēģisku rūpniecības nozaru vajadzības, īpašu vērību pievēršot materiālu pārstrādes monitoringam un datu pieejamībai. Savukārt, lai izveidotu labi funkcionējošu otrreizējo izejvielu tirgu, ES šobrīd pēta iespējas vienotu kritēriju izstrādei attiecībā uz konkrētām atkritumu plūsmām, pēc kuriem noteiktu, kad atkritumi vairs nav uzskatāmi par atkritumiem, tā piešķirot lielāku nozīmi standartizācijai un ierobežojumu izstrādi attiecībā uz tādu vielu izmantošanu izstrādājumos, kuras rada lielas bažas.

Materiālu otrreizējo izmantošanu veicina atbalstoša nodokļu politika, t.sk. pieaugoša maksa par atkritumu apglabāšanu. Svarīgi ir izmantot ZPI, definējot prasības otrreizējo materiālu saturam produktos, tāpat arī konsultāciju atbalstu komersantiem un labās prakses popularizēšanu. Materiālu otrreizējas izmantošanas veicināšanā būtiskas ir zināšanas, kuru pamatā ir pētniecība, inovācijas un jaunu tehnoloģiju attīstība. Inovāciju virzībai nepieciešams veicināt starpnozaru sadarbību. Aprites ekonomikas lomas akcentēšana viedās specializācijas stratēģijā dotu stimulu pētniecības, tehnoloģiju attīstības un inovācijas radīšanai šajā jomā.

1.2.4. Ilgtspējīga patēriņa veicināšana

Pāreja no precēm uz pakalpojumiem kā aprites modelis paredz, ka tā vietā, lai pirktu jaunas preces, tiek slēgts līgums ar kvalificētiem pakalpojumu sniedzējiem par nepieciešamo pakalpojumu vai izmantots preces nomas līgums. Pakalpojumu sniedzēja atbildība ir nodrošināt pakalpojumu, kamēr pati prece paliek tā īpašumā, un viņš ir atbildīgs par tās apsaimniekošanu,

¹⁷ The European Commission's Raw materials information system (RMIS). Pieejams tīmekļa vietnē: <https://rmis.jrc.ec.europa.eu/>

arī tās atjaunošanu, ja tiek pilnveidotas izmantotās tehnoloģijas, līdz pat tās apsaimniekošanai, kad tā nonāk atkritumos. Tas sniedz ekonomiskos ieguvumus iestādei un veicina arī jaunu darba vietu izveidi privātajā sektorā, kas nodrošina šāda veida pakalpojumus.

Preču koplietošana ir aprites modelis, ko iespējams ieviest katrā pārvaldības sektorā (komercdarbībā, publiskajā sektorā un mājsaimniecībās) un kas skar dažāda veida prešu grupas (ražošanas iekārtas, elektropreces, biroja aprīkojumu, mēbeles, apģērbu u.c.). Patlaban preču koplietošana ir vairāk izplatīta individuālajā (mājsaimniecību) sektorā, galvenokārt racionālu apsvērumu, sociālās maznodrošinātības iemeslu, nevis aprites ekonomikas idejas dēļ. Lai attīstītu preču koplietošanas sistēmu, jāmaina sabiedrības attieksme pret patēriņu, jāveido jaunas kultūras normas, pozitīvā prakse ir jāizplata ārpus nelielām domubiedru grupām.

Preču atkārtota izmantošana paver iespējas jauniem biznesa modeļiem. Raksturīgākie virzieni ir tekstilpreču (apģērbu, apavu un citu preču) un mēbeļu, kuras vairs nav tā lietotājam vajadzīgas, tālāka nodošana lietošanā caur sociālajām platformām, sociālajiem dienestiem vai labdarības organizācijām. Tomēr nepieciešams, ka šāda prakse un labie piemēri tiek ieviesti arī publiskajā sektorā, tā ne tikai veicinot pozitīvu attieksmi sabiedrībā, bet arī pieprasījumu pēc atbilstošas kvalitātes otrreiz lietojamām precēm un attiecīgu komercdarbību. Svarīgi iestrādāt preču atkārtotas lietošanas principu arī ZPI, tā palielinot atkārtoti lietojamo preču īpatsvaru pakalpojumu sektorā.

Dalīšanās ekonomika¹⁸ ir vēl viens aprites ekonomikai raksturīgs modelis. Tā būtība ir pēc iespējas lietderīgāk izmantot saražotās preces un kapitālu, samazinot uzturēšanas izmaksas, vienlaikus gūstot arī ienākumus. Raksturīgākie piemēri ir nakšņošanas (B&B) un automašīnu pakalpojumi. Šādu biznesa modeļu panākumi balstās uz digitālo tehnoloģiju izmantošanu un sociālajām platformām. Lai šāda modeļa pastāvēšana sniegtu pienesumu arī valsts ekonomikā, šīs iniciatīvas nepieciešams pārnest kopienā un pašvaldību līmenī, tā uzlabojot arī iedzīvotāju labklājību un pakalpojumu pieejamību. Dalīšanās ekonomika veicina sociālās inovācijas, sniedz iespēju veidot komercdarbību un radīt jaunas darba vietas. Tas ļauj risināt arī pilsētvides problēmas: transporta sastrēgumus, stāvvietu pieejamību u.c. Preču atkārtotas izmantošanas ideja var veicināt sociālo uzņēmējdarbību. Sociālā uzņēmuma¹⁹ loma ir veikt labvēlīgu sociālo ietekmi radošu saimniecisko darbību.

1.3. Investīcijas aprites ekonomikas veicināšanai

Lai paātrinātu pāreju uz aprites ekonomiku, ir jāinvestē pētniecībā un inovācijās²⁰ un jāsniedz atbalsts rūpniecības un infrastruktūras pielāgošanai. ES laika periodā no 2016. līdz 2020. gadam pārejas uz aprites ekonomiku veicināšanā ir ieguldījusi vairāk nekā 10 miljardus *euro* publiskā finansējuma, kas nāk no dažādām programmām:

- 1,4 miljardus *euro* no pētniecības un inovāciju programmas “Apvārsnis 2020” tādās jomās kā pārstrādes rūpniecība, atkritumu un resursu apsaimniekošana, bioekonomika; 350 miljonus *euro* atvēlot tikai plastmasu problēmai.

¹⁸ Codagnone C., Martens B. (2016). Scoping the Sharing Economy: Origins, Definitions, Impact and Regulatory Issues. Institute for Prospective Technological Studies Digital Economy Working Paper 2016/01. JRC100369. Pieejams tīmekļa vietnē: <https://ec.europa.eu/jrc/sites/jrcsh/files/JRC100369.pdf>

¹⁹ Sociālā uzņēmuma likums. Pieejams tīmekļa vietnē: <https://likumi.lv/ta/id/294484/redakcijas-datums/2018/04/01>

²⁰ Saskaņā ar ziņojumu Achieving Growth Within (SYSTEMIQ sadarbībā ar Ellen MacArthur Foundation) līdz 2025. gadam trūkstošās investīcijas ir aplēstas aptuveni 320 miljardu EUR apmērā.

Kopējais investīciju apjoms Latvijā ES programmas “Apvārsnis 2020” ietvaros laika posmā no 2014. līdz 2018. gadam bija 49 656 049 *euro*.²¹

- 7,1 miljardu *euro* no Kohēzijas politikas līdzekļiem. No tiem 1,8 miljardus *euro* ekoinovatīvu tehnoloģiju ieviešanai mazos un vidējos uzņēmumos (turpmāk – MVU) un 5,3 miljardus *euro* ES atkritumu apsaimniekošanas tiesību aktu īstenošanas atbalstam dalībvalstīs.

Laika periodā no 2014. līdz 2020. gadam Latvijai piešķirtais Kohēzijas fonda finansējums vides aizsardzībai un resursu pārdomātai izmantošanai sasniedza 190 138 398 *euro*.²²

- 2,1 miljardu *euro* no tādiem finanšu mehānismiem kā Eiropas Stratēģisko investīciju fonds (kopējais investīciju apjoms Latvijā līdz 2019. gada septembrim – 270 miljoni *euro*²³) un Innovfin.
- 100 miljonus *euro* no klimata un vides aizsardzības mērķiem veltītās programmas LIFE, kur kopumā īstenoti 80 projekti, kuri veicina aprites ekonomiku. No 2003. līdz 2017. gadam LIFE programmas ietvaros ar Latvijas partneru līdzdalību īstenoti četri projekti atkritumu apsaimniekošanas jomā, to kopējais finansējums bija 6 530 309 *euro*.²⁴

Plānots, ka ES atbalsts turpināsies arī pēc 2020. gada, ierindojo investīcijas aprites ekonomikā ilgtspējīgu investīciju kategorijā, tādējādi veicinot arī finanšu (banku) un privātā sektora interesi un labākus kreditēšanas nosacījumus. Nozīmīga daļa aprites ekonomikas finansējuma nāks no Eiropas zaļā kursa atbalsta instrumentiem, kuru mērķis ir radīt saskanīgu finanšu sistēmu, kas atbalstītu ilgtspējīgus risinājumus, šo mērķu sasniegšanai paredzot ap 1 triljonu *euro* no ES budžeta, kā arī no privātajiem līdzekļiem un no Eiropas Investīciju bankas garantētajiem aizdevumiem.²⁵

2. SITUĀCIJA LATVIJĀ APRITES EKONOMIKAS JOMĀS

2.1. Materiālu patēriņš un resursu produktivitāte

Latvijas dabas resursi galvenokārt ir mežu resursi, lauksaimniecībā izmantojamā zeme, ūdeņi zivsaimniecības un akvakultūras produkcijas ražošanai, kūdra, dolomīts, kaļķakmens un citi būvniecībai derīgi izrakteņi. Lielākā daļa citu resursu un materiālu, galvenokārt metāli un fosilais kurināmais, tiek importēti. No biomasas iegūti produkti Latvijā proporcionāli veido lielāko ražošanas un patēriņa daļu pēc materiālu tipa, un to īpatsvars ir daudz lielāks nekā citās valstīs. Biomas veido 68% no valstī iegūtajiem materiāliem, 61% no tiešo materiālu patēriņa, 58% no iekšzemes materiālu patēriņa (DMC) un 70% no eksportētajiem materiāliem²⁶. Lielākā daļa no tās ir koksne.

²¹ Dati EK Finanšu pārskatāmības sistēmā. Pieejams tīmekļa vietnē: https://ec.europa.eu/budget/fts/index_en.htm

²² Pieejams tīmekļa vietnē: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/LV>

²³ Pieejams tīmekļa vietnē: https://ec.europa.eu/commission/strategy/priorities-2019-2024/jobs-growth-and-investment/investment-plan-europe-juncker-plan/investment-plan-results_en

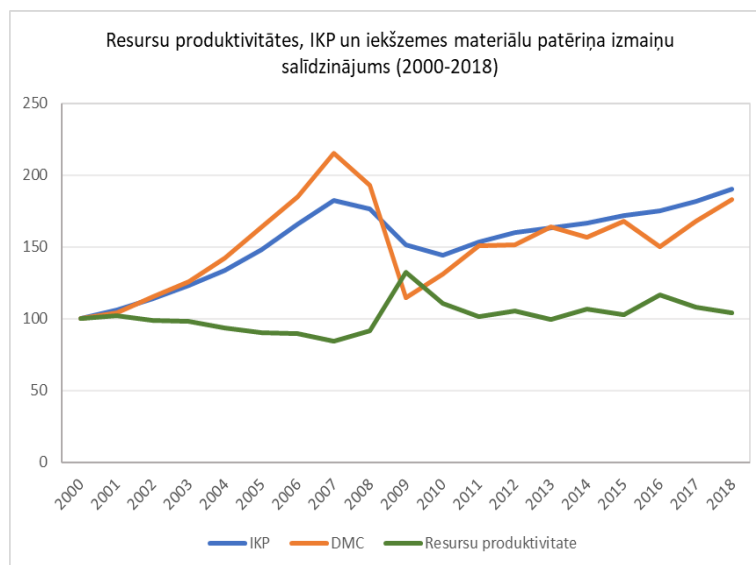
²⁴ EK programma LIFE. Pieejams tīmekļa vietnē:

<http://ec.europa.eu/environment/life/project/Projects/index.cfm?fuseaction=home.search&cfid=38725822&cftoken=e43a2002c259c6c4-CA5387C7-A606-450E-0F79FD9F1D01507F>

²⁵ Zaļās pārkārtošanās finansēšana: Eiropas zaļā kursa investīciju plāns un Taisnīgas pārkārtošanās mehānisms. Pieejams tīmekļa vietnē: https://ec.europa.eu/regional_policy/lv/newsroom/news/2020/01/14-01-2020-financing-the-green-transition-the-european-green-deal-investment-plan-and-just-transition-mechanism

²⁶ ESAO Vides raksturlielumu pārskati: Latvija 2019. Pieejams tīmekļa vietnē: <https://drive.google.com/file/d/1ndrHjGW0SnKntw33U9idaAE9QBbFjnC/view>

Aprites ekonomikas progresa novērtēšanā izmantotā rādītāja – resursu produktivitātes²⁷ – vērtība liecina, ka dabas resursu izmantošana Latvijas tautsaimniecībā nav pietiekami efektīva. Resursu produktivitāte svārstās ap 0,9 *euro/kg*, kamēr ES vidējā vērtība ir 2 *euro/kg*²⁸. Resursu produktivitātes pieauguma tempi valstī atpaliek no vidējiem rādītājiem ES. Savukārt materiālo resursu patēriņa līmenis Latvijā arvien palielinās – vidējais resursu patēriņš uz iedzīvotāju gadā²⁹ svārstās ap 12 tonnām dabas resursu, kas ir vidēji kā ES (13 t/iedz.). Latvijas tautsaimniecībā nav panākta materiālo resursu patēriņa stabila atsaiste no ekonomiskās attīstības. (4. att.)

4. attēls. Resursu izmantošanas atsaiste no ekonomiskās izaugsmes Latvijā.
Avots: CSP, 2019

Atbilstoši ESAO rekomendācijām pārejas periodā no lineārās uz aprites ekonomiku būs nepieciešams veikt pasākumus resursu produktivitātes uzlabošanai. Šo mērķu sasniegšanai būs nepieciešamas nozīmīgas investīcijas infrastruktūrā, plašāka atkritumu rašanās novēršana un pārstrāde un spēcīgāki cenas signāli. Šie jautājumi tiks risināti Atkritumu apsaimniekošanas valsts plāna 2021.-2028. gadam ietvaros.

No vairākiem ziņojumiem (Latvijas ziņojuma³⁰ ANO par ilgtspējīgas attīstības mērķu ieviešanu un Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam un Latvijas Nacionālā attīstības plāna 2014. - 2020. gadam ieviešanu³¹) var secināt, ka komercdarbības sektorā un

²⁷ Resursu produktivitāte raksturo kopējo materiālu daudzumu, kas valstī tiek izmantots saimnieciskajai darbībai. Šis rādītājs parāda, vai notiek dabas resursu izmantošanas un ekonomiskās izaugsmes (ko raksturo ar iekšzemes kopprodukta pieaugumu) atsaiste, kas ir viens no valsts ilgtspējīgas attīstības rādītājiem.

²⁸ Resursu produktivitāte. Eurostat dati. Pieejams tīmekļa vietnē:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/t2020_r1100/default/table?lang=en

²⁹ Vidējo resursu patēriņa rādītāju uz iedzīvotāju aprēķina iekšzemes materiālu patēriņu (DMC) dalot ar iedzīvotāju skaitu. Savukārt DMC aprēķina, gada laikā valsts teritorijā iegūto izejmateriālu daudzumu saskaitot ar kopējo fizisko importa apjomu un atņemot kopējo fizisko eksporta apjomu.

³⁰ Latvijas ziņojums Apvienoto Nāciju Organizācijai par ilgtspējīgas attīstības mērķu ieviešanu (2018). Pieejams tīmekļa vietnē: <http://www.pkc.gov.lv/lv/LV-zinojums-ANO>

³¹ Kā Latvija sasniedz tās attīstības mērķus, PKC, 2017. Pieejams tīmekļa vietnē:

http://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/NAP2020%20vidusposma%20zinojums%20final_1.pdf

inovāciju attīstībā Latvijā kā galvenie izaicinājumi ir nepietiekamais valsts un privātā sektora ieguldījumu apjoms pētniecībā un attīstībā, vājā sadarbībā starp zinātnes un komercdarbības sektoru un izpratnes trūkums par pētniecības, attīstības un inovācijas lomu konkurētspējas priekšrocību radīšanā un produktivitātes paaugstināšanā. Tas izpaužas arī Latvijas spējā ieviest inovatīvās idejas balstītus attīstības modeļus.

Zemā ražošanas produktivitāte Latvijā, salīdzinot ar ES vidējo rādījumu ³² tieši ietekmē resursu produktivitāti, kas ir aprites ekonomikas rādītājs. Lai arī komersanti ir ieinteresēti samazināt savas ražošanas izmaksas un to arī dara, tomēr attiecībā uz resursu efektivitātes pasākumu ieviešanu Latvijas MVU ierindoja pēdējā desmitniekā ES mērogā. Zemi ir rādītāji, kas raksturo zaļo produktu un zaļo pakalpojumu īpatsvaru MVU darbībā ³³. Tai pat laikā MVU īpatsvars, kas saņēmis valsts atbalstu šādu zaļo produktu ražošanai (3,09) pārsniedz ES vidējos rādītājus (2,78). Būtiska loma risinājumu ieviešanā ir nozaru politikai rūpniecības, energoapgādes, lauksaimniecības un transporta sektoros un arī atbalsta mehānismiem, tostarp tirgus atbalstam un konsultāciju pasākumiem, tirgus instrumentu izmantošanai, tostarp publiskajam iepirkumam.

Tiek uzskatīts, ka aprites ekonomikas principu ieviešanu komercdarbībā var veicināt ar brīvprātīgo vides kvalitātes vadības sistēmu ieviešanu un labāko pieejamo tehnoloģiju un paņēmieni pārnemšanu. Tomēr fakti liecina, ³⁴ ka Latvija ir starp tām divām ES valstīm, kurās neviens komersants nav reģistrējies Eiropas brīvprātīgās vides pārvaldības un audita sistēmas ieviešanai. Arī ES ekomarķējums piešķirts tikai 13 Latvijā ražotiem produktiem.

2.2. Materiālu atgūšana no atkritumiem un otrreizējo izejvielu izmantošana

Kā norādīts ESAO Vides raksturlielumu pārskatā Latvijai (2019), lai palielinātu sadzīves atkritumu augstas kvalitātes pārstrādes apjomu, ir vajadzīgi uzlabojumi sadzīves atkritumu dalītājā savākšanā un šķirošanā, paredzot atkritumu dalītās savākšanas iespējas bioloģiskajiem atkritumiem un pārtikai, tekstila atkritumiem un sadzīvē radītajiem bīstamajiem atkritumiem, kā arī atkritumu pārstrādes un reģenerācijas jaudu palielināšana, lai nodrošinātu ES un Latvijas normatīvajos aktos noteikto mērķu izpildi.

Mājsaimniecības un tām pielīdzināmiem atkritumu radītāji 2017. gadā radīja ap 850 tūkstoši tonnu sadzīves atkritumu ³⁵. Liela daļa radīto sadzīves atkritumu nonāk poligonos. 2018. gadā tās bija 462 358 tonnas jeb 58,9 % no radītā atkritumu apjoma. Tā ir neizmantotā materiālos ieslēgtā vērtība, kas ne tikai netiek atgriezta tautsaimniecībā, bet rada ekonomiskos zaudējumus kā neizmantota iespēja nodarbinātības veicināšanā, inovāciju attīstībā un vietējās ekonomikas veidošanā.

Latvijas ekonomikas nelieli mērogi un iedzīvotāju labklājība, kas ir zem ES vidējā līmeņa, ir faktori, kas ietekmē kopējo patēriņa apjomu, kas savukārt ir tieši saistīts ar ražošanai nepieciešamo materiālu plūsmu. Tirgus pieprasījums regulē šo materiālu (arī potenciāli vērtīgo materiālu) plūsmu. Nepievilcīgu cenu apstākļos atkritumi tiek uzkrāti, bet pieprasījumam augot – eksportēti, kas mazina to pieejamību otrreizējo materiālu izmantotājiem iekšzemē. 2018. gadā

³² Labour productivity per person employed and hour worked (EU28=100). Pieejams tīmekļa vietnē: <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&code=tesem160>

³³ EK faktu lapas (2017). Pieejams tīmekļa vietnē:

<https://ec.europa.eu/docsroom/documents/29489/attachments/17/translations/en/renditions/native>

³⁴ EMAS Statistics & graphs. Pieejams tīmekļa vietnē:

https://ec.europa.eu/environment/emas/emas_registrations/statistics_graphs_en.htm

³⁵ LVĢMC dati, noziņoti OECD/EUROSTAT, 11.2018.

Latvijas atkritumu eksports pārstrādei ārpus valsts sasniedza 470 tonnas ³⁶, tā lielāko daļu (70-80 %) veido metāllūžņu eksports, tam seko papīrs un kartons. Tajā pašā laikā Latvija importē gandrīz 200 tūkstoši tonnu atkritumu gadā pārstrādei – pamatā metālu, plastmasas atkritumus, plastmasu un papīru³⁷. Tomēr ne visu šo materiālu otrreizējā izmantošana notiek tieši Latvijā.

Nešķiroto atkritumu apjoms Latvijā ir lielāks nekā citās Baltijas valstīs – 2018. gadā šķiroto atkritumu apjoms no kopējā atkritumu apjoma bija 25,2 % (Lietuvā un Igaunijā attiecīgi 52,5 % un 28,0 %) ³⁸. Nešķirotie atkritumi satur ievērojamu daudzumu ekonomiski vērtīgu materiālu – melno un krāsaino metālu, stiklu, plastmasu, papīru – un to atkārtota izmantošana produktu ražošanā samazinātu gan produktu ražošanas, gan izejmateriālu transporta izmaksas, jo izejmateriālus atkritumu šķirošanas un pārstrādes dēļ ir iespējams iegūt vietējā līmenī. Labāka atkritumu dalīta vākšana un pārstrāde ļautu samazināt valsts atkarību no importētiem resursiem un ļautu atgriezt materiālu vērtību iekšzemes ekonomikā. Tomēr tam nepieciešama labāka infrastruktūra. Vidēji valstī viens atkritumu dalītās savākšanas punkts ir ierīkots uz 598 iedzīvotājiem, bet viens dalītās savākšanas laukums – uz 14816 iedzīvotājiem ³⁹, kas nav pietiekami.

Izlietotais iepakojums veido nozīmīgu sadzīves atkritumu daļu ⁴⁰. 2017. gadā Latvijā radīti vairāk nekā 237 tūkstoši tonnu izlietotā iepakojuma ⁴¹. No tiem pārstrādāti (t.sk. reģenerēti un sagatavoti pārstrādei) vairāk nekā 144 tūkstoši tonnu materiāla (60,88 %). Atsevišķi pa iepakojuma veidiem pārstrādāti 38 % papīra un kartona, 5 % metāla, 11 % plastmasas, 27 % stikla un 19 % koka izlietotā iepakojuma.

2019. gada 24. oktobrī Saeimā tika pieņemti grozījumi Iepakojuma likumā ⁴², kuri paredz ar 2022. gada 1. februārī ieviest Latvijā depozīta sistēmu dzērienu iepakojumam. Tās ietvaros iedzīvotāji tirdzniecības vietās, taras punktos un šķiroto atkritumu savākšanas vietās otrreizējai pārstrādei varēs nodot noteiktas kategorijas dzērienu iepakojumus – alus, bezalkoholisko un mazalkoholisko dzērienu dažāda tilpuma plastmasas vai stikla pudeles vai skārdenes. Tas veicinās arī aprites ekonomikas risinājumu attīstību šo iepakojuma veidu un preču aizstāšanai ar videi draudzīgākiem, kā arī jaunu uzvedības/patēriņa praksi sabiedrībā.

Atbilstoši Ministru kabineta noteiktajiem kritērijiem par atkritumu stadijas izbeigšanu un ja no tiem ir iegūti materiāli, kuri tiks izmantoti galaprodukta ražošanai, uzskata par otrreizējām izejvielām. Ministru kabineta 2018.gada 28.augusta noteikumos Nr.548 “Otrreizējo izejvielu uzskaites kārtība” ir noteikta kārtība, kādā atkritumu apsaimniekotājs nodrošina no atkritumiem saražotu otrreizējo izejvielu uzskaiti.

³⁶ Eurostat (2018). Pieejams tīmekļa vietnē:

https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&tableSelection=2&labeling=labels&footnotes=yes&layout=time,geo,cat&language=en&pcode=cei_srm020&plugin=1

³⁷ Eurostat (2018). Pieejams tīmekļa vietnē: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/circular-economy/indicators/monitoring-framework>

³⁸ Sadzīves atkritumu pārstrādes līmenis. Pieejams tīmekļa vietnē:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_11_60/default/table?lang=en

³⁹ MK 13.06.2017.noteikumu Nr.328 “Kritēriji un kārtība, kādā novērtē atkritumu dalītās savākšanas pakalpojuma pieejamību iedzīvotājiem” 2.2. apakšpunkts

⁴⁰ Statistiskais ziņojums par 2017. gadā radītā izlietotā iepakojuma veidiem un resursu atgūšanas apjomiem Latvijas Republikā atbilstoši Eiropas Komisijas lēmumam 2005/270/EK

⁴¹ Eurostat (2016). Pieejams tīmekļa vietnē: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Packaging_waste_statistics#Waste_generation_by_packaging_material

⁴² 2019. gada 24. oktobra likums "Grozījumi Iepakojuma likumā". Pieejams tīmekļa vietnē: <https://likumi.lv/ta/id/310471>

Otrreizējo izejvielu tirgus Latvijā ir salīdzinoši mazattīstīts, tomēr šai sakarā Latvijā vērojams progress, jo 2017. gadā otrreizējo izejvielu izmantošanas radītājs Latvijā sasniedza jau 6,6 % no kopējās izejvielu plūsmas, salīdzinoši ar ES vidējo rādītāju 11,2 %⁴³. Savukārt, otrreizējo materiālu tirgus Latvijā 2018. gadā mērāms 165 tonnu apmērā, kas ir 0,3 % no ES kopējā apgrozījuma otrreizējo materiālu tirgū.

2.3. Preču atkārtota izmantošana un labošana

Labošanas un atkārtotas izmantošanas nozares⁴⁴ lielums 2018. gadā sasniedza 564,3 miljonus *euro*, kas ir apmēram 1% no kopējā valsts uzņēmējdarbības ekonomikas apgrozījuma. Divas lielākās kategorijas labošanas un atkārtotas izmantošanas sektorā ir automobiļu apkope un remonts, kā arī metāla izstrādājumu, mehānismu un iekārtu remonts (Tabula 1).

Tabula 1.

Dati par labošanas un atkārtotas izmantošanas sektoru Latvijā, 2018. gads

Kategorija	Apgrozījums (milj. EUR)	Uzņēmumu skaits	Darbinieku skaits
Metāla izstrādājumu, mehānismu un iekārtu remonts	240.8	927	5 041
Automobiļu apkope un remonts	244.6	3 194	8 794
Lietotu preču mazumtirdzniecība veikalos	49.0	598	2 000
Datoru un sakaru iekārtu remonts	17.0	377	679
Individuālās lietošanas priekšmetu un mājāsaimniecības piederumu remonts	12.9	807	948
Kopā	564.3	5903	17 462
Daļa no valsts uzņēmējdarbības ekonomikas	1.01%	5.23%	2.96%

Mazāk kā 1% jeb tikai 45 uzņēmumi, kuri darbojas šajā nozarē, ir klasificējami kā mazi vai vidēji komersanti, visi pārējie – kā mikro (sīkie) komersanti. Tikai 24 uzņēmumos ir 50 vai vairāk darbinieku, 85% no labošanas un atkārtotas izmantošanas sektora uzņēmumu ir tādi, kuros strādā tikai pāris darbinieku.

Elektrisko un elektronisko preču labošanas pakalpojumu nozares apgrozījums 2017. gadā sasniedza 45,7 miljonus *euro* un attiecīgi veido tikai 5% no kopējā labošanas un atkārtotas izmantošanas sektora izmēra. Lielākā preču grupa ir datori un perifērās iekārtas, bet vismazākā – sadzīves elektronisko iekārtu remonts, kas gadā apgroza 1 miljonu *euro*. Aprēķinos nav iekļautas elektropreces, kas iegādātas labdarības veikalos vai dažādu sabiedriskā labuma organizāciju rīkotajos pasākumos salabotās preces un arī informācija par elektropreču atkārtoto izmantošanu, kas tiek organizēta kā pārdošanas darījums starp divām privātpersonām. Pēdējā kategorija uzskatāma, kā potenciāli statistiski nozīmīga. Piemēram, 2020. gada martā ss.lv portāla sadaļā „Elektrotehnika” ievietoti vairāk kā 16 tūkstoši sludinājumu.

Vairākas organizācijas Latvijā ir iesaistījušās dažādu mantu labošanas un atkārtotas izmantošanas kustībā, taču to statistiskā nozīme uz sektora kopainu ir neliela. Biedrība „Repair

⁴³ Eurostat (2018) <https://ec.europa.eu/eurostat/web/circular-economy/indicators/monitoring-framework>

⁴⁴ Viss nodaļas saturs veidots, izmantojot informāciju, datus un aprēķinus, kas iegūti VARAM pētījuma „Investīciju vajadzību izvērtējums atkritumu apsaimniekošanas valsts plāna 2021. - 2028. gadam”, izpildītājs SIA ar Gateway Baltics, ietvaros, IL/118/2019 3.nodevums. 2020. gada marts.

cafe Rīga” norāda: „Šādu organizāciju galvenais mērķis ir caur dažādiem pasākumiem popularizēt ideju par mantu labošanu, nevis šādu pakalpojumu nodrošināt pašiem”. Vienlaikus Eurobarometra aptaujā 48% respondentu Latvijā norāda, ka izmet savas saplētās mantas atkritumos, jo labošana ir vai nu pārāk dārga vai sarežģīta. Nozares organizācijas, labošanas pakalpojumu sniedzēji un nevalstiskās organizācijas nākušas klajā ar iniciatīvu izveidot nacionālo „Right to Repair” (latviski – „Tiesības labot”) kustību. Savukārt daži norāda uz nepieciešams uzlabot informācijas pieejamību gan par dažādām remonta darbnīcu atrašanās vietām, gan par to sniegto pakalpojumu klāstu.

Tekstilmateriālu un mēbeļu labošanas un atkārtotas izmantošanas apjomu vērtēšanā tika ietvertas trīs ar labošanu saistītās darbības jomas “Cita veida individuālās lietošanas priekšmetu un mājsaimniecības piederumu remonts”, kas iekļauj ne tikai apģērbu remontu un pārsūšanu, bet arī velosipēdu remontu, mūzikas instrumentu remontu un grāmatu labošanu un “lietotu preču mazumtirdzniecība” – šo sektoru apgrozījums veido apmēram 55,1 miljonu *euro*. No tās 89% veido lietotu preču mazumtirdzniecība. Arī šajā kategorijā nav iespējams iekļaut informāciju par darījumiem, kas tiek organizēti starp divām privātpersonām, kas šajā grupā uzskatāma par visticamāk statistiski nozīmīgiem. Lietoto drēbju pārdošanas platformā „Atver skapi” 2020. gada martā atrodami vairāk kā 55 tūkstoši sludinājumu, un platformā „Andele Mandele” ievietoti vairāk nekā 107 tūkstoši sludinājumu. Arī labdarības organizācijas šajā kategorijā uzskatāmas par nozīmīgiem spēlētājiem.

Transportlīdzekļu kategorijā labošanas un atkārtotas izmantošanas apmēru noteikšanā tika izmantoti dati par vieglajiem auto, kravas auto un autobusiem. Aprēķināts, ka tikai 4% no kopējā darījumu skaita gada veido jaunu transportlīdzekļu darījumi, kas norāda, ka atkārtota automašīnu izmantošana veido 96% no kopskaita. Lietotu vieglo transportlīdzekļu darījumu skaits Latvijā 2018. gadā bija 393 984 darījumi. Visu transportlīdzekļu labošanas pakalpojumu apgrozījums 2018. gadā veidoja 244,6 miljoni *euro*, un šim sektoram ir tendence augt.

Iepakojums ES līmenī iekļauts starp prioritārajiem atkārtotas izmantošanas sektoriem, taču Latvijā par to netiek apkopoti statistiskie dati. Aprēķini liecina, ka atkārtotas izmantošanas daļa kopējā iepakojuma plūsmā Latvijā 2018. gadā veidoja 3 % no patērētā iepakojuma vērtības, pamatā to nodrošinot ar koka iepakojuma (palešu) atkārtotu izmantošanu. mazākā mērā – ar stikla pudeļu atkārtotu izmantošanu. Metāla, papīra un kartona iepakojums pamatā tiek nodots pārstrādei un to atkārtotas izmantošanas daļa ir statistiski nebūtiska. Plastmasas iepakojums ēdienam ļoti reti tiek izmantots atkārtoti, pamatā dēļ pārtikas drošības un kvalitātes prasībām vai sistēmisku nepilnību dēļ (Latvijā nav iespējams plastmasas pudeles nodot atkārtotai uzpildei). Ne-pārtikas preču kategorijā lielizmēra plastmasas spaiņus vai kannas reizēm atkārtoti izmanto rūpnieciskajos procesos dažādu vielu uzglabāšanai. Tāpat šādas atkārtoti uzpildāmas kannas tiek izmantotas dažādos beziepakojuļa veikalos, kuros iedzīvotāji var paši nākt ar saviem konteineriem. Taču arī šī sadaļa ir pavisam neliela.

Latvijai ir jānodrošina, ka 70% no gada laikā radītā būvniecības un būvju nojaukšanas atkritumu daudzuma tiek izmantoti atkārtoti, pārstrādāti, vai arī tiek veikta atkritumos esošo materiālu reģenerācija. Latvijā no būvniecības minerālu atkritumiem 97% tiek reģenerēti – 85% tiek pārstrādāti un 14,6% tiek izmantoti aizbēršanas aktivitātēm. Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka vislielākais potenciāls atkārtotai izmantošanai būvniecības nozarē ir nevis ar minerālu atkritumiem saistītajās kategorijās, bet koka un metāla būvmateriāliem. Iespējams atkārtoti izmantot masīvkoka elementus, sijas, grīdas dēļus, durvis un citus koka elementus, kā arī dažādas metāla konstrukcijas un metāla loksnes. Tāpat iespējams atkārtoti izmantot arī dažādus ēku siltināšanas materiālus, logus, jumta dakstiņus un apšuvumu, kā arī santehniku un paklājus. Taču lielākoties problēmas šo materiālu atkārtotai izmantošanai rada neuzmanīgs demontāžas process, kas konstrukcijas sabojā, kā arī sarežģīts process ar atgūto materiālu strukturālās

nestspējas, izturības noteikšanu un kvalitātes nodrošināšanu turpmākā izmantošanā. Tādēļ metāla konstrukcijas tiek nodotas pārstrādei, taču pārējais, tajā skaitā koka atkritumi, nonāk atkritumu poligonos.

2.4. Politikas instrumenti un iniciatīvas aprites ekonomikas veicināšanai

Latvija izmanto virkni politikas instrumentu resursu efektivitātes uzlabošanai, materiālu atgūšanai un atkritumu pārstrādes veicināšanai: dalītas savākšanas prasības un obligātus mērķus attiecībā uz reģenerējamiem materiāliem, ekonomiskos instrumentus un ražotāja paplašinātās atbildības sistēmas. Tos papildina tirgus instrumenti, piemēram, ZPI un citi instrumenti, piemēram, ekomarkējuma izmantošana, sabiedrības informēšanas un izglītošanas pasākumi.

2.4.1. Ražotāju paplašinātā atbildība

Viens no būtiskiem instrumentiem aprites ekonomikā, kas veicina resursu atgūšanu no atkritumiem gan attiecībā uz iepakojumu, gan atsevišķām videi kaitīgām preču kategorijām, ir ražotāju paplašinātās atbildības sistēmas (turpmāk – RAS). RAS nozīmē, ka ražotājs uzņemas atbildību (finansiālu un/vai organizatorisku) par izlietotā produkta savākšanu vai atpakaļpieņemšanu, kā arī citu piemērotu darbību attiecīgā produkta apsaimniekošanai atkritumu stadijā. Nosakot šādu atbildību, mērķis ir ne tikai nodrošināt konkrēto atkritumu apsaimniekošanu, bet arī radīt stimulus novērst vai samazināt atkritumu rašanos, veicināt ilgtspējīgu produktu dizainu, kā arī palīdzēt sasniegt valsts mērķus atkritumu pārstrādes un materiālu apsaimniekošanas jomā.

Latvijā RAS noteikta iepakojumam, vienreiz lietojamiem traukiem un piederumiem, elektrisko un elektronisko iekārtu atkritumiem un citām videi kaitīgām precēm, piemēram, akumulatoriem un nolietotiem transportlīdzekļiem. Tomēr no EK jau patlaban īstenotajām politikām un nākotnes uzstādījumiem izriet nepieciešamība paplašināt RAS. Atsevišķās ES dalībvalstīs RAS ir attiecināta arī uz citām preču grupām, piemēram, tekstilizstrādājumiem, lauksaimniecības plēvē un mēbelēm.

2018. gadā Latvijā darbojās 9 RAS, kurās bija 7261 dalībnieks: 5047 iepakojuma jomā, 967 videi kaitīgo preču jomā, 1219 elektroniskiem un elektriskiem atkritumiem un 28 saistībā ar nolietotiem transportlīdzekļiem. RAS darbības pamatā ir ekonomiskā motivācija, ko veicina ar DRN politiku. Atbrīvojumi no DRN samaksas tiek piemēroti, ja nodokļa maksātājs nodrošina vides aizsardzības normatīvajos aktos noteikto objektu atkritumu reģenerācijas normu izpildi, kā arī izpilda likuma nosacījumu par apsaimniekošanas sistēmu darbību iepriekš minētajiem, nodokļa objektiem. 2020. gadā darbojas 7 RAS.

2.4.2. Ekonomiskie instrumenti

Ekonomisko instrumentu izmantošana balstās uz principu “piesārņotājs maksā”. Galvenie instrumenti ir diferencēts DRN, ko piemēro resursu ieguvei (derīgajiem izrakteņiem), atkritumu apglabāšanai poligonos un precēm, kurām ir noteikti īpaši dzīves cikla beigu pārvaldības mērķi; atkritumu poligonu tarifi un maksa par sadzīves atkritumu apsaimniekošanu.

Nozīmīgs DRN likmju palielinājums notika 2014. gadā: par 20 – 25 % tika palielināts DRN par minerālo resursu ieguvei, iepakojumu un videi kaitīgām precēm. 2019. gadā tika īstenots tālāks DRN palielinājums smilts un smilts-grants ieguvei. Palielināta tika likme arī par atkritumu apglabāšanu, un šīs likmes turpinās augt. Likme sadzīves atkritumu apglabāšanai 2016. gadā bija tikai 12 *euro* par tonnu, bet 2020. gadā pieaugusi līdz 50 *euro*/t⁴⁵. 2020. gadā paaugstināts DRN par bīstamo atkritumu apglabāšanu līdz 60 *euro* /t. Šie pasākumi ir vērsti gan

---

⁴⁵ DRN likuma 3. pielikums.

uz atkritumu apjoma samazināšanu, gan slēgtu materiālu ciklu uzlabošanu ražošanā, gan arī atkritumu pārstrādi. Pakāpeniskā DRN palielināšana, kopīgi ar atkritumu apglabāšanas tarifu palielināšanu, ir veicinājusi atkritumu reģenerācijas līmeņa paaugstināšanos no 5 % 2005. gadā līdz aptuveni 35 % 2019. gadā.

Tomēr ESAO Vides raksturlielumu pārskatā par Latviju ir secināts, ka esošie ekonomiskie līdzekļi vēl nav pietiekami stimulējoši, lai mudinātu ievērot atkritumu apsaimniekošanas hierarhiju un aktīvāk virzīties uz aprites ekonomiku. Sadzīves atkritumu apsaimniekošanas maksa ir pārāk zema, lai segtu pakalpojumu izmaksas un pamudinātu mazināt nešķirotu jauktu atkritumu daudzumu no mājāsaimniecībām. Rekomendēts paaugstināt nodokli par atkritumu apglabāšanu, kā arī lielākajās pilsētās ieviest maksu par faktisko atkritumu daudzumu (“maksā, kad izmet”⁴⁶ sistēma).

2.4.3. Zaļais publiskais iepirkums

No 2017.gada 1. jūlija ir spēkā MK noteikumi Nr. 353 “Prasības zaļajam publiskajam iepirkumam un to piemērošanas kārtība”, kas nosaka atbildīgās institūcijas ZPI īstenošanā, ZPI piemērošanas principus, monitoringu un kontroles kārtību. Šo noteikumu 1. pielikumā noteiktas 7 obligātās preču un pakalpojumu grupas (biroja papīrs, drukas iekārtas, datortehnika un IKT infrastruktūra, pārtika un ēdināšanas pakalpojumi, tīrīšanas līdzekļi un pakalpojumi, iekštelpu apgaismojums, ielu apgaismojums un satiksmes signāli), kurām ZPI ir jāpiemēro obligāti. Savukārt 2. pielikumā ir definēti ZPI kritēriji 14 preču un pakalpojumu grupām. Bet 3. pielikumā - metodoloģija aprites cikla izmaksu aprēķinam enerģiju patērējošām precēm.

ZPI īpatsvara pieaugumā iezīmējās pozitīvas tendences. Saskaņā ar Iepirkumu uzraudzības biroja datiem 2019. gadā ZPI īpatsvars jau veidoja 17,3% no visiem iepirkumiem finansiālā izteiksmē, kas veikti saskaņā ar Publisko iepirkumu likumu jeb 515 milj. *euro*. Pēc iepirkumu skaita tas veido 13,2% jeb 1500 iepirkumus. ZPI vadlīnijās arvien vairāk tiks integrēti arī aprites principi.

2.4.4. Sabiedrības iniciatīvas videi draudzīga patēriņa veicināšanai

Atsevišķas iniciatīvas komercdarbības un tirdzniecības sektorā, kā arī iedzīvotāju aktivitātes norāda uz sabiedrības interesi pāriet uz pārdomātāku patēriņa veidu, kas ļauj samazināt radīto atkritumu apjomu. Šādu piemēru kļūst arvien vairāk un iniciatīvas attīstās visā valstī.

Dažādas sabiedrības grupu iniciatīvas sociālajos medijos popularizē videi draudzīgus patērētāju uzvedības modeļus un izvēles, piemēram biedrība “Zero waste”, kuras ietvaros domubiedru grupas dalās pieredzē, kā samazināt ikdienā radīto atkritumu apjomu, pievēršot uzmanību saviem patēriņa un iepirkšanās paradumiem. Līdzīgi darbojas arī kopienu izpārdošanas (krāmu) tirdziņi. Tādu organizāciju kā biedrība „Repair cafe Rīga” u.c. galvenais mērķis ir caur dažādiem pasākumiem popularizēt ideju par mantu labošanu.

Sociālie uzņēmumi var kalpot arī kā platforma aprites ekonomikas popularizēšanai, par ko liecina arī kafejnīcas “Café M” darbība Rīgā. Vienlaikus secināms, ka ārpus sociālās uzņēmējdarbības ietvara Rīgā un patlaban jau arī citās pilsētās (Cēsīs un Jelgavā) darbojas bezatkritumu koncepta veikali (“ieber.lv” Cēsīs un “Ber un sver” Jelgavā), kuru darbības balstās uz beziepakoju preču tirdzniecību vai vairākkārtīgi lietojama iepakojuma izmantošanu.

Būtiskas ir iniciatīvas pārtikas atkritumu apjoma samazināšanā, kur nozīmīga loma ir bijusi nevalstisko organizāciju (turpmāk – NVO) projektiem un īpaši biedrības “Vides izglītības

---

⁴⁶ Pay as you throw (PAYT) – maksā par atkritumiem atbilstoši izmesto atkritumu apjomam.

fonds” ieviestajai Ekoskolu programmai, kuru ietvaros ar panākumiem ir īstenotas iniciatīvas pārtikas atkritumu samazināšanai daudzās Latvijas izglītības iestādēs, kā arī biedrībai “Zaļā brīvība”, kas organizē un piedalās dažādos atkritumu (gan pārtikas, gan industriālo) samazināšanas projektos un iniciatīvās vides un cilvēku dzīves kvalitātes uzlabošanai.

2.5. Sistēmiskie šķēršļi aprites ekonomikas attīstībai

ESAO Vides raksturlielumu pārskatā par Latviju⁴⁷ ietvertas sekojošas rekomendācijas turpmākajām darbībām atkritumu un materiālu pārvaldībā un aprites ekonomikā:

- uzlabot resursu produktivitāti un veicināt atkritumu rašanās novēršanu rūpniecībā un produktu ražošanas sākuma (dizaina) posmos;
- integrēt materiālu aprites loku noslēgšanas un atkritumu rašanās novēršanas mērķus inovācijas politikā un veicināt ekoinovāciju attīstību, ieviešanu un pielietojumu;
- izmantot sinerģiju starp ražošanas, ekoinovāciju un atkritumu rašanās novēršanas jomas pasākumiem;
- uzlabot otrreizējo izejvielu, atkārtoti izmantojamo un pārstrādāto preču tirgu, piemērojot zaļo publisko iepirkumu un attīstot sadarbību ar kaimiņvalstīm;
- īstenot pasākumus, lai mainītu patērētāju uzvedību un produktu dizainu.
- paplašināt sadarbību starp dažādām valsts institūcijām un pašvaldību institūcijām, lai virzītu pāreju uz aprites ekonomiku.

Plāna sagatavošanas laikā īstenotie sabiedrības informēšanas pasākumi un dažādu organizāciju projekti sniedz papildus informāciju par šķēršļiem aprites ekonomikas attīstībai, svarīgākie no kuriem ir:

- Starpsektoru koordinācijas trūkums, ietekmīga virzošā spēka trūkums aprites ekonomikas ideju virzībai Latvijā;
- Nozaru stratēģiju virzība, neņemot vērā un nepietiekamā apjomā integrējot tajās pārdomātas attīstības mērķus attiecībā uz dabas resursu apsaimniekošanu un ražošanas un patēriņa modeļu maiņu.
- Nepietiekama ekonomisko un citu instrumentu izmantošana patēriņa ietekmēšanai.
- Nepietiekama izpratne un atbalsts sociālajām inovācijām un labās pieredzes izplatīšanai.
- Sabiedrības attieksme pret patēriņu – iedzīvotājiem ir grūti mainīt paradumus un sākt šķirot atkritumus, papildus arī nepietiekama infrastruktūras pieejamība.
- Vides un dabas kapitāla izmantošana nelīdzsvarotā veidā.
- Kontroles trūkums – faktiskās darbības neatbilstība dokumentos norādītajai kapacitātei.

Veiktais situācijas izvērtējams, jaunie izaicinājumi, kas ietverti EK Jaunajā aprites ekonomikas rīcības plānā, kā arī ESAO rekomendāciju un sabiedrības diskusijās identificēto izaicinājumu kopums ir iezīmējuši galvenos rīcību virzienus un pasākumus šim Plānam. Jāuzsver, ka Plāns veidos sinerģiju un papildinās pasākumus, kas tiks ietverti izstrādes stadijā esošajā Atkritumu apsaimniekošanas valsts plānā 2021.-2028. gadam, kurā uzsvars likts uz materiālu aprites cikla noslēguma posmiem, pamatā uz atkritumu apsaimniekošanas sistēmas uzlabošanu, it īpaši attiecībā uz atkritumu dalīto vākšanu, pārstrādes jaudu palielināšanu un apglabājamo atkritumu daudzumu samazināšanu.

---

⁴⁷ ESAO Vides raksturlielumu pārskati: Latvija 2019. Pieejams tīmekļa vietnē:
<https://drive.google.com/file/d/1ndrHjGW0SnKntw33U9idaAE9QBbFjnC/view>

3. PLĀNA SASAITE AR STARPTAUTISKIEM, EIROPAS SAVIENĪBAS UN LATVIJAS POLITIKAS PLĀNOŠANAS DOKUMENTIEM

Starptautiskie un ES politikas dokumenti un tiesību akti, kas nosaka aprites ekonomikas ieviešanas nepieciešamību jau ir minēti Plāna 1. sadaļā.

Nacionālajā līmenī priekšnosacījumus aprites ekonomikas attīstībai iezīmē Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam⁴⁸ (turpmāk – Latvija 2030), kuras prioritārie virzieni ietver inovatīvu un ecoefektīvu ekonomiku, kuras pamatā ir arī atjaunojamā enerģija un dabas vērtību un pakalpojumu līdzsvarotu apsaimniekošanu. Valsts zaļā tēla veidošanai un uzturēšanai Latvijā paredzēts attīstīt zaļo ekonomiku un veicināt pārdomātu patēriņu, kas saskan ar iepriekš izklāstītajām starptautiskajām politikām un mērķiem. Latvija 2030 paredz divus rīcību virzienus, kas ir tieši saistīti ar aprites ekonomiku: efektīvu un pārdomātu resursu izmantošanu un sociāli atbildīgu un līdzsvarotu attīstību. Īpašie pasākumi to ietvaros ir vērsti uz biomasas izmantošanu enerģijas ražošanā⁴⁹, pamatojoties uz kaskādes principu ieviešanu, un siltumnīcefekta gāzu samazināšanu bioekonomikas sektoros ne-ETS sektora SEG emisijas samazināšanai.

Latvija 2030 ir nosprausts resursu produktivitātes mērķis 2030. gadam – 1,55 *euro/kg*, kas ir būtiski augstāks nekā sasniegts patlaban. Savukārt, attiecībā uz citiem ES noteiktajiem aprites ekonomikas monitoringa indikatoriem valstij ir noteikts kopējais pārstrādāto atkritumu daudzums, kam 2030. gadā jāsasniedz 80 % no gadā savāktā atkritumu apjoma.

Daudzās patreizējā plānošanas perioda nozaru rīcībpolitikās un virknē ilgtermiņa politiku jau ir tieši vai netieši iestrādāti resursu produktivitātes mērķi un aprites ekonomikas principu elementi, tie tiks ietverti arī nākamā plānošanas perioda politikās:

- Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021. - 2027. gadam;
- Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014.–2020. gada plānošanas perioda darbības programmu "Izaugsme un nodarbinātība" ;
- Latvijas Bioekonomikas stratēģija 2030. gadam;
- Vides politikas pamatnostādnes 2014-2020. gadam;
- Atkritumu apsaimniekošanas valsts plāns 2021. – 2028. gadam (projekts);
- Atkritumu apsaimniekošanas valsts plāns 2013.- 2020. gadam;
- Nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021.-2030. gadam;
- Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050.gadam;
- Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plāns laika posmam līdz 2030. gadam;
- Viedās specializācijas stratēģija;
- Latvijas lauku attīstības programma 2014-2020. gadam;
- Meža un saistīto nozaru attīstības pamatnostādnes 2015.-2020. gadam.

“Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021. - 2027.gadam” Rīcības virziens “Daba un Vide” nosaka, ka atkritumu apsaimniekošanas nacionālo mērķu sasniegšanai un vides kvalitātes saglabāšanai un uzlabošanai ir nepieciešama arī atkritumu šķirošanas un pārstrādes uzlabošana, tādējādi lietderīgi izmantojot tos resursus, kuru otrreizēja pārstrāde nodrošinās ekonomikas

⁴⁸ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam. Pieejams tīmekļa vietnē: http://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/Latvija_2030_6.pdf

⁴⁹ EP un Padomes 2018.gada 11.decembra direktīva (ES) 2018/2001 par no atjaunojamajiem energoresursiem iegūtas enerģijas izmantošanas veicināšanu (pārstrādāta redakcija). Pieejams tīmekļa vietnē: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018L2001&from=LV>

dažādošanu un resursu efektīvāku izmantošanu. Bezatkritumu dzīvesveida popularizēšana tādējādi palielinās katras resursa vienības lietderīgāku izmantošanu, kā arī mazinās vides piesārņojumu.

ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014.–2020. gada plānošanas perioda darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" (turpmāk – DP) ietvaros veikti ieguldījumi primārās enerģijas patēriņa samazināšanai un efektīvas un pārdomātākas energoresursu izmantošanas veicināšanai dažādās nozarēs, kā arī veikti ieguldījumi atkritumu nozarē, lai samazinātu pārstrādāto atkritumu īpatsvaru. Vienlaikus īstenojot DP noteiktos specifiskos atbalsta mērķus, iespēju robežās, ievēroti resursu produktivitātes un aprites ekonomikas principi, t.sk. ZPI.

“Latvijas Bioekonomikas stratēģijā 2030.gadam” noteikts, ka Latvijas attīstības iespējas ir pārdomātāka un efektīvāka dabas resursu izmantošana, lai panāktu klimatneitrālu aprites ekonomiku, būtiski ir aizstāt fosilajos resursos balstītus produktus ar atjaunojamiem bioresursiem, tāpēc lielāka uzmanība jāpievērš bioekonomikas plašākai attīstīšanai lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un zivsaimniecībā. “Nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021.-2030. gadam” paredz, ka aprites ekonomikas modeļa ieviešana nodrošinās radīto atkritumu daudzuma (apjoma) samazinājumu, tai skaitā bīstamo atkritumu, kas nonāk atkritumu poligonos, un uzlabos dažāda veida atkritumu atkārtotu izmantošanu, pārstrādi un reģenerāciju.

Arī “Latvijas lauku attīstības programmas 2014-2020. gadam” pasākumi ir vērsti uz resursu efektivitāti, atbalstu oglekļa mazieltīpīgai ekonomikai lauksaimniecības, pārtikas un mežu sektoros, ietverti arī energoefektivitātes pasākumi. Savukārt, “Meža un saistīto nozaru attīstības pamatnostādnes 2014. - 2020.gadam” vērstas uz efektīvu meža resursu izmantošanu un produkcijas ar pievienoto vērtību radīšanu no koksnes resursiem.

“Viedās specializācijas stratēģija” paredz, ka Latvijas tautsaimniecības turpmākā izaugsme notiks, investējot trīs stratēģiski svarīgos virzienos – ražošanas un eksporta struktūras maiņa tradicionālajās tautsaimniecības nozarēs; izaugsme nozarēs, kur iespējams radīt produktus un pakalpojumus ar augstu pievienoto vērtību; nozarēs ar nozīmīgu horizontālo ietekmi un ieguldījumu tautsaimniecības transformācijā. Specializētās jomas, kas nākotnē saņems galveno atbalstu, ir zināšanu ietīpīga bioekonomika; biomedicīna, medicīnas tehnoloģijas, biofarmācija un biotehnoloģijas; informācijas un komunikāciju tehnoloģijas; viedā enerģētika; viedie materiāli, tehnoloģijas un inženiersistēmas.

“Latvijas stratēģija klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050.gadam” paredz, ka ievērojot aprites ekonomikas pamatprincipus, tiks panākta efektīvāka dabas resursu izmantošana, tādējādi panākot arī atkritumu apjoma samazināšanu pārstrādes sektorā un fosilo resursu aizstāšanu ar bioresursiem, tostarp bioloģiski noārdāmo materiālu izmantošanu.

“Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plānā laika posmam līdz 2030. gadam” kā viens no klimata pārmaiņu pielāgošanās uzdevumiem ir noteikta ilgtspējīgas tautsaimniecības attīstība, kas balstīta aprites ekonomikas pamatprincipos.

“Valsts atkritumu apsaimniekošanas plānā 2021. – 2028. gadam” paredzētie pasākumi atkritumu apsaimniekošanas attīstībai ir izstrādāti pēc aprites ekonomikas principiem ar mērķi veicināt kopējo radīto atkritumu daudzuma samazināšanos.

Nemot vērā ES apņemšanos un politiku virzību uz klimatneitrālu un resursu efektīvu Eiropu, pastāv nepieciešamība arvien plašāk integrēt aprites ekonomikas principus daudzās Latvijas nozaru politikās un publisko investīciju programmās, īpašu uzmanību pievēršot komercdarbības atbalsta politikai, transporta politikai, būvniecības politikai, kā arī enerģijas sektora un energoefektivitātes politikām.

4. APRITES EKONOMIKAS RĪCĪBAS PLĀNA MĒRĶI UN RĪCĪBAS VIRZIENI

Plāna mērķis		Aprites ekonomikas ieviešana un attīstība Latvijā, veidojot konkurētspējīgu, iekļaujošu un ilgtspējīgu valsts tautsaimniecību.						
Politikas rezultāts/-i un rezultatīvais rādītājs/-i		Ieviesti Plānā pasākumi un līdz 2027. gadam sasniegti šādi rezultatīvie rādītāji: 1) Pieaugusi resursu produktivitāte un pārvaldība (no 0,90 <i>euro/kg</i> uz 1,55 <i>euro/kg</i>); 2) Pieaugusi otrreizējo resursu un preču izmantošana (no 6,6 % ⁵⁰ uz 11,0 %); 3) Pieaugusi sabiedrības izpratne un iesaiste aprites ekonomikas ieviešanā (<i>Eurobarometer</i> u.c. aptauju rezultāti).						
1. Rīcības virziens		Pāreja no atkritumu apsaimniekošanas uz resursu apsaimniekošanu						
Nr.	Pasākumi	Darbības rezultāts	Rezultatīvais rādītājs	Atbildīgā institūcija	Iesaistītās institūcijas	Izpildes termiņi vai periods	Indikatīvais finansējuma avots	Pasākuma izpildes rezultatīvais rādītājs
1.1.	Atkritumu un materiālu plūsmas uzskaites uzlabošana komersantu, pašvaldību un valsts līmenī, statistikas izmantošana informētas politikas veidošanā	Uzlabota atkritumu un materiālu plūsmas uzskaites sistēma	Precizēti atkritumu un materiālu plūsmu dati	VARAM	CSP, LVĢMC, pašvaldības, VM, VVD, ZM	2027. g.	Esošā budžeta ietvaros un piesaistot papildus finansēšanas avotus	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots
1.2.	Ražotāju atbildības sistēmu paplašināšana, to kontroles un caurspīdības uzlabošana	Pilnveidota RAS darbība un uzraudzība	Nodrošināts caurredzamības princips RAS darbībā	VARAM	Komersanti, RAS, VVD	2023. g.	Esošā budžeta ietvaros un piesaistot papildus finansēšanas avotus	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots
1.3.	Jaunās paaudzes tehnoloģiju attīstības veicināšana	Izstrādāti atbalsta instrumenti	Jaunāko tehnoloģiju (t.sk. bezatkritumu) izmantošana ražošanā un pārstrādē	VARAM	EM, komersanti, LIIA	2027. g.	Esošā budžeta ietvaros un piesaistot papildus finansēšanas avotus	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots

⁵⁰ Eurostat (2017). Pieejams tīmekļa vietnē: https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=cei_srm030&plugin=1

1.4.	Otrreizējo materiālu tirgus attīstība	Izstrādāti atbalsta instrumenti	Pieaugusi otrreizējo materiālu/izejvielu izmantošana	VARAM	EM	2027. g.	Esošā budžeta ietvaros	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots
2. Ricības virziens		Resursu produktivitātes uzlabošana visās tautsaimniecības nozarēs						
Nr.	Pasākumi	Darbības rezultāts	Rezultatīvais rādītājs	Atbildīgā institūcija	Iesaistītās institūcijas	Izpildes termiņi vai periods	Indikatīvais finansējuma avots	Pasākuma izpildes rezultatīvais rādītājs
2.1.	Atbalsta instrumentu izstrāde un pilnveidošana un finansējuma nodrošināšana inovācijām un pētniecībai jaunu materiālu, tehnoloģiju izstrādei un ieviešanai	Izstrādāti atbalsta instrumenti	Ieviesti pētījumi, inovācijas aprites ekonomikas un saistītajās jomās	IZM	EM, LIAA, SM, VARAM	2023. g.	Esošā budžeta ietvaros	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots
2.2.	Ekodizaina principu attīstība ražošanā un produktu izstrādē, izglītībā un inovācijās saistībā arī ar produktu politikas pilnveidošanu	Izstrādāti atbalsta instrumenti	Ražošanā ieviests ekodizaina princips Pilnveidotas izglītības programmas	VARAM	EM, IZM, izglītības iestādes, komersanti, pētniecības iestādes	2027. g.	Esošā budžeta ietvaros un piesaistot papildus finansēšanas avotus	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots
2.3.	Digitālo tehnoloģiju izmantošana resursu plūsmu apzināšanai un aprites ekonomikas veicināšanai	Izstrādāti normatīvie akti resursu plūsmu uzskaites digitalizēšanai	Digitalizēta resursu plūsmu uzskaitē	VARAM	EM, komersanti	2023. g.	Esošā budžeta ietvaros	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots
2.4.	Atbalsta instrumentu izstrāde slēgtu materiālu ciklu un labāko pieejamo tehnoloģiju ieviešana ražošanā	Izstrādāti atbalsta instrumenti	Resursu produktivitātes pieaugums	VARAM	EM, komersantu organizācijas, LIIA, ZM	2027. g.	Esošā budžeta ietvaros un piesaistot papildus finansēšanas avotus	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots
2.5.	Atbalsta instrumentu izstrāde jaunu biznesa modeļu veicināšanai preču ražošanā un izplatīšanā	Izstrādāti atbalsta instrumenti	Resursu produktivitātes pieaugums	VARAM	EM, FM, komersanti, pašvaldības, ZM	2027. g.	Esošā budžeta ietvaros	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots

2.6.	Industriālās simbiozes ⁵¹ veicināšana, īpaši reģionālajā līmenī	Izstrādāti atbalsta instrumenti	Ieviests reģionālās simbiozes modelis	VARAM	EM, komersanti, LIAA, plānošanas reģionu institūcijas, ZM	2027. g.	Esošā budžeta ietvaros un piesaistot papildus finansēšanas avotus, ES fondi	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots
3. Rīcības virziens		Priekšnoteikumu veidošana preču otrreizējai izmantošanai un labošanai						
Nr.	Pasākumi	Darbības rezultāts	Rezultatīvais rādītājs	Atbildīgā institūcija	Iesaistītās institūcijas	Izpildes termiņi vai periods	Indikatīvais finansējuma avots	Pasākuma izpildes rezultatīvais rādītājs
3.1.	Atbalsts sociālajām inovācijām	Izstrādāti atbalsta instrumenti	Otrreizējo resursu un preču lietošanas pieaugums	EM	LM, NVO, pašvaldības	2023. g.	Esošā budžeta ietvaros un piesaistot papildus finansēšanas avotus	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots
3.2.	Atbalsts sociālajai uzņēmējdarbībai	Izstrādāti atbalsta instrumenti	Otrreizējo resursu un preču lietošanas pieaugums	LM	EM, pašvaldības	2023. g.	Esošā budžeta ietvaros un piesaistot papildus finansēšanas avotus	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots
3.3.	Atbalsts labošanas sektora attīstībai ⁵²	Izstrādāti atbalsta instrumenti	Pieaudzis preču labošanas /remonta sektors	EM	FM, pašvaldības	2023. g.	Esošā budžeta ietvaros un piesaistot papildus finansēšanas avotus	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots

⁵¹ Industriālā simbioze ir rūpniecības uzņēmuma blakusproduktu pārdošana vai nodošana tālāk citiem ražošanas uzņēmumiem, lai tie tiktu tālāk izmantoti par izejmateriālu citu produktu ražošanā vai enerģijas atgūšanā.

⁵² “Labošanas sektora attīstība” ir preču garantijas remonta un citu remonta pakalpojumu plašāka pieejamība.

3.4.	Profesionālā izglītība un amata prasmju attīstība neformālajā/ mūžizglītībā	Pilnveidotas profesionālās izglītības programmas neformālās/ mūžizglītības sektoros	Otrreizējo resursu un preču lietošanas pieaugums	IZM	LIAA, NVO, pašvaldības, VARAM	2023. g.	Esošā budžeta ietvaros un piesaistot papildus finansēšanas avotus	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots
4. Rīcības virziens		Pārejas no preču pirkšanas uz pakalpojumiem veicināšana						
Nr.	Pasākumi	Darbības rezultāts	Rezultatīvais rādītājs	Atbildīgā institūcija	Iesaistītās institūcijas	Izpildes termiņi vai periods	Indikatīvais finansējuma avots	Pasākuma izpildes rezultatīvais rādītājs
4.1.	Pilnveidotas zaļā publiskā iepirkuma prasības, iestrādājot aprites ekonomikas principus	Pilnveidotas ZPI prasības	ZPI īpatsvara pieaugums	VARAM	EM, FM, IUB	2023. g.	Esošā budžeta ietvaros	Pasākums ir ieviests
4.2.	Ilgtspējīgu biroja un koplietošanas telpu un citu resursu izmantošanas attīstība	Izstrādātas vadlīnijas	Ieviestas inovācijas publiskajā pārvaldē pārvaldē	Valsts kanceleja	FM, visas publiskās pārvaldes iestādes	2027. g.	Esošā budžeta ietvaros	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots
5. Rīcības virziens		Materiālu plūsmu un procesu pārvaldības uzlabošana prioritārajās nozarēs						
Nr.	Pasākumi	Darbības rezultāts	Rezultatīvais rādītājs	Atbildīgā institūcija	Iesaistītās institūcijas	Izpildes termiņi vai periods	Indikatīvais finansējuma avots	Pasākuma izpildes rezultatīvais rādītājs
5.1.	Materiālu ilgtspējīgas izmantošanas un it īpaši koksnes ^{53;54} izmantošanas būvniecībā veicināšana un	Izstrādātas vadlīnijas	Pieaudzis koksnes un koksnes materiālu īpatsvars būvniecībā	EM, ZM	Komersanti, LIAA	2027. g.	Esošā budžeta ietvaros	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots

⁵³ Masīvkokmateriāli (*Mass timber*) un pārstrādājami kompozītmateriāli no citu materiālu ražošanas blakusproduktiem.

⁵⁴ Julia L.K. Nußholz, Leonidas Milios, Applying circular economy principles to building materials: Front-running companies' business model innovation in the value chain for buildings. Konferenču tēzes, 2017. Pieejams tīmekļa vietnē: <https://www.researchgate.net/publication/320831772>

	būvniecības prasību pilnveidošana.							
5.2.	Informācija, atbalsts un izglītošana, lai mainītu sabiedrības un komersantu attieksmi pārtikas patēriņa jautājumos	Sagatavots informatīvais materiāls	Mainīties sabiedrības viedoklis un uzvedība (Eurobarometer aptauju rezultāti)	ZM	IZM, komersanti, NVO, pašvaldības, VARAM, VM	2023. g.	Esošā budžeta ietvaros un piesaistot papildus finansēšanas avotus	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots
5.3.	Pārtikas uzskaites sistēmas izveide un attīstība organizāciju/komersantu, pašvaldību un nacionālajā līmenī	Izstrādāti atbalsta instrumenti	Samazināts pārtikas atkritumu apjoms	VARAM	IZM, nozaru asociācijas, pašvaldības, VM, ZM	2023. g.	Esošā budžeta ietvaros	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots
5.4.	Pārtikas pārdales sistēmas attīstība, t.sk. iesaistot pārtikas banku un sociālās uzņēmējdarbības sektoru	Izstrādāti atbalsta instrumenti	Pieaudzis sociālajiem uzņēmumiem un pārtikas bankām nodotais pārtikas apjoms	ZM	FM, pašvaldības, sociālo pakalpojumu sniedzēji	2023. g.	Esošā budžeta ietvaros un piesaistot papildus finansēšanas avotus	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots
5.5.	Tekstila atkritumu apjoma samazināšana, uzskaites izveide un otrreizējās izmantošanas un aprites veicināšana	Izstrādāti atbalsta instrumenti	Pieaudzis otrreizēji izmantoto tekstilmateriālu tirgus apjoms	VARAM	EM, Komersanti, LM, NVO, pašvaldības	2027. g.	Esošā budžeta ietvaros un piesaistot papildus finansēšanas avotus	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots
5.6.	Mēbeļu atkritumu apjoma samazināšana, uzskaites izveide un otrreizējās izmantošanas un aprites veicināšana	Izstrādāti atbalsta instrumenti	Pieaudzis otrreizēji izmantoto mēbeļu tirgus apjoms	VARAM	EM, Komersanti, LM, NVO, pašvaldības	2027. g.	Esošā budžeta ietvaros un piesaistot papildus finansēšanas avotus	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots
6. Rīcības virziens		Pašvaldību lomas stiprināšana aprites ekonomikas principu ieviešanā						
Nr.	Pasākumi	Darbības rezultāts	Rezultatīvais rādītājs	Atbildīgā institūcija	Iesaistītās institūcijas	Izpildes termiņi vai periods	Indikatīvais finansējuma avots	Pasākuma izpildes rezultatīvais rādītājs

6.1.	Zaļā iepirkuma realizācija pašvaldību sektorā, balstoties uz aprites ekonomikas principiem	Pašvaldību publiskais iepirkums papildināts ar ZPI prasībām	ZPI īpatsvara pieaugums	VARAM	FM, IUB, pašvaldības	Nepārtraukti	Esošā budžeta ietvaros un piesaistot papildus finansēšanas avotus	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots
6.2.	Informatīvs atbalsts pašvaldību pilotprojektiem aprites ekonomikas jomā	Sagatavots informatīvais materiāls	Resursu produktivitātes pieaugums	VARAM	Pašvaldības	2023. g.	Esošā budžeta ietvaros	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots
6.3.	Aprites ekonomika principu ieviešanā pilsētvides plānošanā – profesionālās konsultācijas, apmācības programmas	Sagatavots informatīvais materiāls	Resursu produktivitātes pieaugums	VARAM	Izglītības iestādes, pašvaldības	2027. g.	Esošā budžeta ietvaros un piesaistot papildus finansēšanas avotus	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots
6.4.	Reģionālās simbiozes (pašvaldību sadarbības) projektu veicināšana	Izstrādāti atbalsta instrumenti	Resursu produktivitātes pieaugums	VARAM	Pašvaldības	2027. g.	Esošā budžeta ietvaros un piesaistot papildus finansēšanas avotus	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots
7. Rīcības virziens		Sabiedrības iesaiste, informēšana un izglītošana aprites jautājumos						
Nr.	Pasākumi	Darbības rezultāts	Rezultatīvais rādītājs	Atbildīgā institūcija	Iesaistītās institūcijas	Izpildes termiņi vai periods	Indikatīvais finansējuma avots	Pasākuma izpildes rezultatīvais rādītājs
7.1.	Informēšana un izglītošanas pasākumi sabiedrības patēriņa un uzvedības modeļu ietekmēšanai, labākās prakses izplatīšana un godināšana	Sagatavots informatīvais materiāls	Mainījies sabiedrības viedoklis un uzvedība attiecībā uz aprites ekonomiku (Eurobarometer aptauju rezultāti)	VARAM	IZM, NVO, pašvaldības	2023. g.	Esošā budžeta ietvaros un piesaistot papildus finansēšanas avotus	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots
7.2.	Aprites ekonomikas satura iekļaušana izglītības programmās un	Sagatavoti satura priekšlikumi	Palielinājies izglītības programmu skaits, kurās	IZM	Izglītības iestādes, komersanti,	2027. g.	Esošā budžeta ietvaros un piesaistot	Pasākums ir ieviests un

	profesionālās pilnveides apmācībās un mūžizglītībā		iekļauti aprites ekonomikas jautājumi		NVO, VARAM		papildus finansēšanas avotus	pastāvīgi īstenots
7.3.	Konsultatīvo pakalpojumu un informatīvo pasākumu attīstība aprites ekonomikas pratības pilnveidei un konkrētu projektu uzsākšanai dažādās nozarēs	Sagatavots informatīvais materiāls	Palielinājusies konsultatīvo pakalpojumu pieejamība aprites ekonomikas jautājumos	VARAM	EM, IZM, komersanti	2027. g.	Esošā budžeta ietvaros un piesaistot papildus finansēšanas avotus	Pasākums ir ieviests un pastāvīgi īstenots

*Tabulā lietotie saīsinājumi:

CSP- Centrālā statistikas pārvalde, EM - Ekonomikas ministrija, FM- Finanšu ministrija, IZM - Izglītības un zinātnes ministrija, IUB – Iepirkumu uzraudzības birojs, LIAA – Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra, LM - Labklājības ministrija, LVĢMC – Latvijas Vides, ģeoloģijas, meteoroloģijas centrs, NVO - nevalstiskās organizācijas, RAS- ražotāju atbildības sistēmas, SM – Satiksmes ministrija, VARAM - Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, VM – Veselības ministrija, VVD- Valsts vides dienests, ZM- Zemkopības ministrija.

5. IETEKMES NOVĒRTĒJUMS UZ VALSTS UN PAŠVALDĪBU BUDŽETU

Aprites ekonomikas ieviešanas pasākumi lielā mērā ir īstenojami atbildīgo un iesaistīto institūciju esošo likumdošanā noteikto funkciju un pienākumu ietvaros, jo tie saistīti ar institūciju atbildībā esošām jau veicamām aktivitātēm, ko paredz 1.1. un 3. nodaļā minētie politikas plānošanas dokumenti. Attiecīgi Plāns nodrošina nepieciešamo redzējumu par nozaru pasākumu pielāgošanu sekmīgai aprites ekonomikas ieviešanai Latvijā, kā arī veicina plānošanas koordināciju un monitoringu darbības.

Plānā ietvertos pasākumus un uzdevumus plānots iespēju robežās īstenot piešķirto budžeta līdzekļu ietvaros un piesaistot ES un citu avotu finanšu līdzekļus un privāto kapitālu, atkarībā no pasākuma rakstura. Aprites ekonomikai kļūstot par vienu no Eiropas zaļā kursa pamatvirzieniem, paredzams, ka ES fondu plānošanā 2021.-2027. gadam un arī dažādās citās ES finansējuma programmās (pētniecības, starpvalstu sadarbības, vides aizsardzības, inovāciju u.c.) tiks iestrādāti virzieni un attiecīgas finansējuma iespējas, kuras valsts un pašvaldību iestādes varēs izmantot Plāna pasākumu realizācijai. Paredzams, ka atbalsts turpināsies no Latvijas vides aizsardzības fondam pieejamā finansējuma attiecīgo vadlīniju projektos, kā arī jau uzsāktā atbalsta Ziemeļvalstu Padomes programmu ietvaros un no citiem instrumentiem.

“Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2021. – 2027. gadam” plānotajiem 4. prioritātes “Kvalitatīva dzīves vide un teritoriju attīstība” 10. rīcības virziena “Daba un Vide” pasākumiem, kas ir cieši saistīti ar aprites ekonomiku, no Eiropas kohēzijas fonda paredzēti 55 miljoni *euro*. Šo pasākumu virsmērķis ir panākt efektīvāku vietējo resursu izmantošanu, t. sk. resursu produktivitātes paaugstināšanu. Piedāvātie instrumenti pasākumu īstenošanai ietver ekodizaina principu piemērošanu jaunu produktu izstrādē un aprites ekonomikas principu ieviešanas veicināšanu tajos tautsaimniecības sektoros.

Tomēr uzsverams, ka Plāns lielā mērā ir vērsts uz priekšnoteikumu nodrošināšanu aprites ekonomikas ieviešanai, tāpēc tā pasākumu īstenošana daudzās sadaļās ir saistīta ar labākas pārvaldības prakses ieviešanu, pārvaldības un monitoringa sistēmu un instrumentu pilnveidošanu, ko ir iespējams plānot pieejamā budžeta ietvaros. Jautājums par papildu valsts budžeta līdzekļu piešķiršanu (ja tādi būs nepieciešami) Plāna ieviešanā iesaistītajām atbildīgajām institūcijām plānā iekļauto pasākumu īstenošanai ir vērtējams plāna īstenošanas gaitā un skatāms Ministru kabinetā kopā ar visu ministriju un centrālo valsts iestāžu iesniegtajiem prioritāro pasākumu pieteikumiem gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta un vidēja termiņa budžeta ietvara likumprojekta sagatavošanas un izskatīšanas procesā atbilstoši valsts budžeta finansiālajām iespējām.

Kopējais nepieciešamais finansējuma apjoms Plānā noteikto mērķu un tajā ietverto rīcību īstenošanai šobrīd nav aprēķināms ņemot vērā, ka ne aprites ekonomika kā ekonomiskais modelis, ne ar aprites ekonomiku saistītie principi iepriekšējos gados nav iekļauti nevienā no Latvijas politikas plānošanas dokumentiem. Līdz ar to, no aprites ekonomikas ieviešanas gūtie ieguvumi tautsaimniecības attīstībā absolūtos skaitļos pagaidām nav novērtējami, jo nepastāv pamatots atskaites punkts. Tomēr invertējums par aprites ekonomikas principos balstītas atkritumu apsaimniekošanas sistēmas attīstības ietekmi uz valsts un pašvaldību budžetu būs pieejams sagatavošanas procesā esošajā “Atkritumu apsaimniekošanas valsts plāna 2021. – 2028. gadam” ietekmes novērtējumu uz valsts un pašvaldību budžetiem.

6. SABIEDRĪBAS LĪDZDALĪBA

Plāns sākotnēji tika izstrādāts kā informatīvais ziņojums “Aprites ekonomikas stratēģija Latvijai”. Ziņojums tika publiskots VARAM tīmekļa vietnē 2019. gada 15.oktobrī, tādējādi ar ziņojuma saturu ļaujot iepazīties plašākai sabiedrībai un izteikt viedokli par to. Valsts sekretāru sanāksmē ziņojums tika izsludināts 2019. gada 31. oktobrī (VSS-1081).

2020. gada 28. janvārī notika starpinstitutionu sanāksme, pēc kuras tika nolemts ziņojumu pārveidot un virzīt kā “Rīcības plānu pārejai uz aprites ekonomiku 2021. – 2027. gadam”.

Sanāksmē piedalījās pārstāvji no Tieslietu ministrijas, Finanšu ministrijas, Ekonomikas ministrijas, Labklājības ministrijas, Zemkopības ministrijas, Pārresoru koordinācijas centra un Latvijas pašvaldību savienības.

2020. gada 6. martā notika atkārtota starpinstitutionu sanāksme, kurā piedalījās pārstāvji no Tieslietu ministrijas, Finanšu ministrijas, Ekonomikas ministrijas, Labklājības ministrijas, Zemkopības ministrijas, Pārresoru koordinācijas centra, Latvijas pašvaldību savienības, kā arī pārstāvji no Rīgas domes Labklājības departamenta un Latvijas Universitātes.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrs

J.Pūce.

Lagzdina, 67026420
erika.lagzdina@varam.gov.lv

Reinerte, 67026490
sanita.reinerte@varam.gov.lv

Pielikums

Pārskats par ES rīcībām aprites ekonomikas prioritārajās jomās

Aprites posms	Aktualitātes un turpmākā politikas virzība
Ražošana	<ul style="list-style-type: none"> • Ekodizaina direktīvas⁵⁵ ietvaros tiek strādāts pie izmaiņām produktu politikā, lai veicinātu tādas produktu īpašības, kas nodrošina to ilglietojamību, pārstrādājamību, labojamību. • Ir ieviests preču labojamības reitings (<i>repairability score, angl.</i>). • Rūpniecisko emisiju direktīvas⁵⁶ ietvaros ieviesti jauninājumi labāko pieejamo tehnoloģisko paņēmieni vadlīnijās (<i>BREF, angl.</i>). • Plašs atbalsts MVU, veidojot informācijas apmaiņas platformu un zināšanas par bīstamo vielu pārvaldību. • Standartizācijas organizācijām dots uzdevums izstrādāt materiālu produktivitātes standartus. • Eiropas zaļā kursa aprites ekonomikas rīcības plāna⁵⁷ (arī produktu iniciatīva) izstrāde, kurā īpaša uzmanība būs pievērsta tādām resursietilpīgām nozarēm kā tekstilrūpniecība, būvniecība, elektronika un plastmasa. • Rūpniecības stratēģija pārejai uz nepiesārņojošu aprites ekonomiku.
Patēriņš	<ul style="list-style-type: none"> • Uzsvars uz patērētāju informēšanu, nodrošinot pilnīgu, atbilstošu, ticamu un pārbaudāmu informāciju; un novēršot maldinošu informāciju, lai tādējādi padarītu apgalvojumus par preces nekaitīgumu ticamākus. • Plašākas garantiju tiesības patērētājiem. • Ekomarķējuma direktīvas⁵⁸ pārskatīšana. • Pieprasījuma veicināšana sabiedrībā pēc precēm, kas atbilst gan vides, gan veselības, gan aprites ekonomikas prasībām. Zaļā publiskā iepirkuma (turpmāk – ZPI) veicināšana pieprasījuma veidošanai, ZPI integrēšana arī attīstības sadarbībā politikā.

⁵⁵ EP un Padomes Direktīvā Nr. 2009/125/EK, ar ko izveido sistēmu, lai noteiktu ekodizaina prasības ar enerģiju saistītiem ražojumiem.

⁵⁶ EP un Padomes Direktīva Nr. 2010/75/ES par rūpnieciskajām emisijām (piesārņojuma integrēta novēršana un kontrole)

⁵⁷ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Eiropas zaļais kurss”. Pielikums. COM(2019) 640 galīgā redakcija. Pieejams tīmekļa vietnē: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0640&from=EN>

⁵⁸ EP un Padomes Regula Nr. 66/2010 par ES ekomarķējumu

	<ul style="list-style-type: none"> • Akumulatoriem veltīti tiesību akti, ar kuriem tiks atbalstīts stratēģiskais rīcības plāns akumulatoru jomā un aprites ekonomika.
Pārstrāde	<ul style="list-style-type: none"> • Kritiski svarīgo izejvielu pārstrādes veicināšana. • Vērtīgu resursu atgūšana un atkritumu pienācīga apsaimniekošana būvniecības un ēku nojaukšanas nozarē. • Bioresursu efektīva izmantošana. Jāveido priekšnoteikumi, kas atvieglotu organisko un no atkritumiem iegūto mēslošanas līdzekļu apriti tirgū. Notekūdeņu dūņu atkārtota izmantošana. • Attiecībā uz nolietotām elektriskajām un elektroniskajām iekārtām (turpmāk – EEI) būtiska ir ražotāju atbildības sistēmas (turpmāk –RAS) piemērošana. • Pārstrādes jautājumi ir jārisina jau dizaina, labošanas un atkārtotas izmantošanas posmos.
Atkritumu apsaimniekošana	<ul style="list-style-type: none"> • Atkritumu apsaimniekošanas pieeja ir jāaizstāj ar “<i>resursu apsaimniekošanas pieeju</i>”. • Tiek pārskatīta atkritumu izmantošana enerģijas ieguvei. • Rīcībpolitikas tiek veidotas attiecībā uz atkritumu veidiem, kuru plūsmām ir tendence strauji pieaugt vai kuras rada būtiskus vides riskus un resursu izšķērdēšanu, īpaši, plastmasas, pārtikas atkritumi un zudumi, EEI, kritiskie materiāli un būvniecības un ēku nojaukšanas atkritumi. • Noteikti jauni atkritumu pārstrādes mērķi uz 2030. gadu, harmonizēti uzskaites noteikumi, jaunas prasības atkritumu poligonu un pārstrādes jomās, vairāk pasākumu paredzēti iepakojuma atkārtotai izmantošanai. • Noteikta lielāka loma RAS. • Paredzēti stingrāki dalītās vākšanas noteikumi (attiecībā uz bioloģiski noārdāmajiem atkritumiem un tekstilijām). • 2018.gada 14.jūnijā tika publicēti jaunie legislatīvie akti⁵⁹
Otrreizējie materiāli un	<ul style="list-style-type: none"> • Lai veicinātu otrreizējo materiālu tirgu ES ietvaros, tiks izstrādāti atkritumu beigu statusa kritēriji un saskaņota klasifikācija. Tiks ieviesti otrreizējo materiālu kvalitātes standarti (īpaši plastmasai).

⁵⁹ EP un Padomes 2018. gada 30. maija Regula Nr. 2018/848 par bioloģisko ražošanu un bioloģisko produktu marķēšanu un ar ko atceļ Padomes Regulu (EK) Nr. 834/2007

EP un Padomes 2018. gada 30. maija Direktīva Nr. 2018/849 ar ko groza Direktīvas 2000/53/EK par nolietotiem transportlīdzekļiem, Nr. 2006/66/EK par baterijām un

akumulatoriem, un bateriju un akumulatoru atkritumiem un Nr. 2012/19/ES par elektrisko un elektronisko iekārtu atkritumiem

EP un Padomes 2018. gada 30. maija Direktīva Nr. 2018/850), ar ko groza Direktīvu Nr. 1999/31/EK par atkritumu poligoniem

EP un Padomes 2018. gada 30. maija Direktīva Nr. 2018/851, ar ko groza Direktīvu Nr. 2008/98 par atkritumiem

EP un Padomes 2018. gada 30. maija Direktīva Nr. 2018/852), ar ko groza Direktīvu Nr. 94/62/EK par iepakojumu un izlietoto iepakojumu

EP un Padomes 2018. gada 30. maija Lēmums 2018/853), ar ko EP un Padomes Regulu (ES) Nr. 1257/2013 un Direktīvas Nr. 94/63/EK un 2009/31/EK un Padomes Direktīvas Nr. 86/278/EEK un 87/217/EEK groza attiecībā uz procedurāliem noteikumiem vides ziņojumu sniegšanas jomā un ar ko atceļ Padomes Direktīvu Nr. 91/692/EEK

tirgus	<ul style="list-style-type: none"> • Tirgus atbalstam ir nepieciešami ekonomiskie instrumenti un ZPI piemērošana, kas dod priekšroku otrreizējiem materiāliem. • Nepieciešams palielināt zināšanas par materiālu plūsmām un atkritumu pārrobežu pārvaldījumu ciešāka uzraudzība un informācijas aprīte. Tiek veidota izejvielu informācijas sistēma. • Būtiski nodrošināt sinerģiju starp esošām politikām atkritumu un ķīmikāliju jomās. Jāizmanto REACH regulas ⁶⁰ potenciāls atkritumu jomas sakārtošanā.
Plastmasu apsaimniekošana	<ul style="list-style-type: none"> • Jomas, kurās visvairāk tiek izmantota plastmasa (iepakojums (40%), būvniecības sektors (20%), automobiļu rūpniecībā (9%) , elektroiekārtās/precēs (6%), lauksaimniecībā (3%)) tiks veidota politika, kas samazina plastmasu nonākšanu atkritumos. • 2018. gada janvārī EK publiskoja “<i>Stratēģiju par plastmasām aprītes ekonomikā</i>” ⁶¹. • Turpinās rīcības dalītas vākšanas sistēmu pilnveidē. • Vispārējs aizliegums apglabāt šķirotus un pārstrādājamus atkritumus. • Ierobežojumi plastmasas iepakojuma izmantošanā un iepakojuma atkārtotas izmantošanas veicināšana. • <i>Stratēģijā par plastmasām</i> ir iekļauti īpaši pasākumi, kas attiecas uz mikroplastmasu, kura veido ievērojamu daļu no jūrā esošā plastmasas piedrazojuma: saskaņā ar REACH procedūrām īstenota ierobežojumu noteikšana tīšai mikroplastmasas pievienošanai izstrādājumos un oksoplastmasai, kā arī pasākumi, kas attiecas uz mikroplastmasu no citiem avotiem (riepām, tekstilizstrādājumiem un plastmasas granulām). • Attiecībā uz vienreiz lietojamiem plastmasas izstrādājumiem un zvejas tīkliem 2018. gada 30. maijā pieņemta Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva (ES) 2018/852, ar ko groza Direktīvu 94/62/EK par iepakojumu un izlietoto iepakojumu. Šīs iniciatīvas uzmanības centrā ir jūras piedrazošana ar mikroplastmasu. • Jūras stratēģijas pamatdirektīvas⁶² ietvaros paredzēts stiprināt sasaisti starp plastmasu pārvaldību un jūras piesārņojumu. Jūras direktīvas 1.pielikumā noteiktais 10.kvalitatīvais raksturlielums laba jūras vides stāvokļa raksturošanai (deskriptors D10) “jūru piesārņojošie atkritumi”. Direktīva paredz jūras piesārņojumu ar atkritumiem ietvert jūras stāvokļa novērtējumā, kā arī jūras vides monitoringa programmās. • Nepieciešama RAS paplašināšana jauniem objektiem.

⁶⁰ EP un Padomes 2006.gada 18.decembra regula Nr. 1907/2006, kas attiecas uz ķīmikāliju reģistrēšanu, vērtēšanu, licencēšanu un ierobežošanu (REACH) un ar kuru izveido Eiropas Ķīmikāliju aģentūru, groza direktīvu Nr. 1999/45/EK un atceļ Padomes regulu Nr. 793/93 un Komisijas regulu Nr. 1488/94, kā arī Padomes direktīvu Nr. 76/769/EEK un Komisijas direktīvu Nr. 91/155/EEK, direktīvu Nr. 93/67/EEK, direktīvu Nr. 93/105/EK un direktīvu Nr. 2000/21/EK.

⁶¹ ES Stratēģija par plastmasām aprītes ekonomikā (2018). Pieejams tīmekļa vietnē: http://ec.europa.eu/environment/waste/plastic_waste.htm

⁶² EP un Padomes 2008. gada 17. jūnija direktīva 2008/56/EK, ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai jūras vides politikas jomā

	<ul style="list-style-type: none"> • Atbalsts inovācijām un pētniecībai plastmasu jomā, lai veicinātu plastmasu pārstrādes tehnoloģiju attīstību. • Tiks risinātas problēmas, ko rada plastmasas lielais īpatsvars būvniecības nozarē. Ieviesta ēku ekoloģisko rādītāju novērtēšana, izstrādās pirmsnojaukšanas vadlīnijas, lai veicinātu augstvērtīgu materiālu pārstrādi nozarē. • Publiskajam sektoram un ZPI izmantošanai šai ziņā ir izšķirīga nozīme pieprasījuma veidošanā un ekonomisko signālu nosūtīšanā ražotājiem.
Pārtikas atkritumu samazināšana	<ul style="list-style-type: none"> • EK strādā pie metodikas, kas identificēt, kāds atkritumu apjoms veidojas katrā no pārtikas aprites cikla posmiem. • Ražošanas sektorā pārtikas atkritumu apjoma samazināšanā būtisku pienesumu domājams, sniegs industriālās simbiozes pieeja un bioekonomikas uzstādījumi. • Viens no šķēršļiem ir regulējums: neskaidra pārtikas atkritumu definīcija un skaidrības trūkums par pārtikas ziedošanu pārtikas bankām un nekaitīgas nepārdotas pārtikas izmantošana dzīvnieku barībā. • Patēriņa posmā, attiecībā uz sabiedrību kopumā, pārtikas atkritumu samazināšana notiek nepiedodami lēna. Nepieciešama aktīvāka patērētāju izglītošana un izpratnes veicināšana par derīguma termiņa marķējumiem, īpaši „ieteicams līdz”, dažādu pārtikas ķēdes dalībnieku vidū.
Aprites ekonomikas monitorings	<ul style="list-style-type: none"> • Izstrādāti 24 indikatori resursu efektivitātes un materiālu izmantošanas monitoringam (<i>Resource Efficiency and Raw Materials Scoreboards</i>). Aprites ekonomiku raksturo šādi indikatori: <ol style="list-style-type: none"> 1) Materiālu plūsma; 2) Tirdzniecība ar otrreizējiem materiāliem; 3) Pārstrādes ieguldījums materiālu pieprasījuma apmierināšanai; 4) Atsevišķu atkritumu plūsmu apsaimniekošana (piem., elektrisko un elektronisko iekārtu u.c. atkritumu pārstrāde). • Šajās jomās jāpilnveido ziņošana, datu apkopošanā un statistika.